

**РЕПУБЛИЧКИ ЗАВОД
ЗА СОЦИЈАЛНУ ЗАШТИТУ**

ДЕЦА У СИСТЕМУ СОЦИЈАЛНЕ ЗАШТИТЕ 2022.

Београд, јун 2023.

Садржај

ПРЕДГОВОР	4
ДЕЦА У СИСТЕМУ СОЦИЈАЛНЕ ЗАШТИТЕ – ОПШТИ ПОКАЗАТЕЉИ	5
ДЕЦА БЕЗ РОДИТЕЉСКОГ СТАРАЊА	11
ДЕЦА ЖРТВЕ НАСИЉА.....	22
ДЕЦА СА ПРОБЛЕМИМА У ПОНАШАЊУ	30
ДЕЦА ИЗ ПОРОДИЦА У КРИЗИ	38
ДЕЦА СА СМЕТЊАМА У РАЗВОЈУ.....	43
МАТЕРИЈАЛНО УГРОЖЕНА ДЕЦА	51
ИЗДАЦИ ЗА ДЕЧИЈУ ЗАШТИТУ ИЗ БУЏЕТА РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ	57

Листа скраћеница

АПД – Анкета о потрошњи домаћинстава

ЦСР – Центар за социјални рад

EU-SILC - Анкета о приходима и условима живота (The Survey on Income and Living Conditions – SILC)

МРЗБСП – Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања

МБПД – Министарство за бригу о породици и демографију

РЗС – Републички завод за статистику

РЗСЗ – Републички завод за социјалну заштиту

ЦЗЖТЉ – Центар за заштиту жртава трговине људима

НСП – Новчана социјална помоћ

ТНП – Право на помоћ и негу другог лица

ДД – Дечији додатак

ИРК – Интерресорна комисија за процену потреба за пружањем додатне образовне, здравствене и социјалне подршке детету и ученику

РС – Република Србија

ЕУ – Европска Унија

УН – Уједињене нације

АП КиМ – Аутономна покрајина Косово и Метохија

МУП – Министарство унутрашњих послова

СИПРУ – Тим за социјално укључивање и смањење сиромаштва

ЈЛС – Јединица локалне самоуправе

ЗСЗ – Закон о социјалној заштити

ЛПЛУ – Лиценцирани пружаоци услуга у систему социјалне заштите

ПРЕДГОВОР

„Деца у систему социјалне заштите у 2022. години“ је једанаести по реду извештај у којем се представљају статистички подаци о деци у систему социјалне заштите (први извештај је објављен 2013. године). Као и претходна издања и ово издање садржи актуелне статистичке податке о деци у различитим областима социјалне заштите.

Циљ извештаја је да се путем статистичких података омогући увид у ефекте које систем социјалне заштите постиже када је реч о положају деце у друштву. Сагледавањем потреба корисника и праћењем података о поступцима, мерама и услугама из домена социјалне заштите, омогућава се планирање и унапређење социјалне заштите, односно креирање и спровођење политика усмерених на отклањање неједнакости и последица социјалне искључености.

У извештају су објављени статистички подаци о деци прикупљени из следећих институција: установе социјалне заштите – центри за социјални рад, установе за смештај, лиценцирани пружаоци локалних социјалних услуга, Министарства за рад, запошљавање, борачка и социјална питања, Републичког завода за статистику, Центра за заштиту жртава трговине људима, као и подаци које обједињује Еуростат.

Извештајем су приказани статистички подаци из следећих области:

1. Деца у систему социјалне заштите – општи показатељи
2. Деца без родитељског старања
3. Деца жртве насиља у породици
4. Деца са проблемима у понашању
5. Деца из породица у кризи
6. Деца са сметњама у развоју
7. Материјално угрожена деца
8. Издаци за дечију заштиту из буџета Републике Србије

За анализу стања, доношење одговарајућих мера и праћење њихове реализације неопходно је системско обезбеђивање статистичких показатеља и њихово унапређивање. Републички завод за социјалну заштиту посвећен је изградњи одрживог институционалног оквира за праћење положаја деце у систему социјалне заштите, а ова публикација је допринос тој намери.

Извештај је намењен заинтересованој јавности са намером да укаже на проблеме који изискују деловање система социјалне заштите и друштва у целини, те да подстакне будућа појединачна и примењена истраживања и продубљене анализе.

У Београду, јун 2023.

в.д. директора
Марина Симовић

ДЕЦА У СИСТЕМУ СОЦИЈАЛНЕ ЗАШТИТЕ – ОПШТИ ПОКАЗАТЕЉИ

Систем социјалне заштите деце у Србији, у складу са основним принципима Конвенције УН о правима детета и са начелима на којима се заснивају релевантни закони у Србији, а посебно Породични закон, Закон о социјалној заштити и Закон о финансијској подршци породици са децом, оријентисан је на остваривање минималне материјалне сигурности и независности, отклањање последица социјалне искључености и превенцију и санирање последица злостављања, занемаривања и експлоатације. Утемељење циљева система социјалне заштите налази се у Уставом Републике Србије гарантованим правима: праву на живот, опстанак и развој, праву на поштовање најбољег интереса детета, праву на једнак третман, односно недискриминацији и праву на уважавање мишљења детета, односно на партиципацији детета.

Деца су корисници права и услуга у систему социјалне заштите када су им услед животних околности угрожени здравље, безбедност и развој, односно ако је извесно да без подршке система социјалне заштите не могу да достигну оптимални ниво развоја.

Циљеви социјалне заштите уопште, а тиме и социјалне заштите деце, остварују се пружањем услуга социјалне заштите и активностима које предупредују, умањују или отклањају зависност од социјалних служби.

Преглед најважнијих запажања:

- Демографска слика Србије је обележена трендовима депопулације и демографског старења који су последица негативног природног прираштаја и негативног миграционог салда. Број становника у Србији се, између два последња Пописа становништва РС (Попис 2002. и 2011. године), континуирано смањује, а резултати Процене становништва РС за 2021¹. годину указују на наставак ових трендова.
- У Србији је у 2022. години било 1.188.338 деце, док је удео деце у укупној популацији Србије 17,4% колико износи и десетогодишњи просек (Графикон 1.1). У периоду 2013 – 2022. године број деце у Србији се смањио за 5,2%. Србија се сврстава међу земље са доминантно старијим становништвом – просечна старост укупног становништва у Републици Србији константно расте.²
- Резултати пројекција указују да ће у периоду до 2060. године једна од најважнијих карактеристика демографског развика Србије бити изразито стара старосна структура становништва. Остварење било које од пројекционих варијанти крајем пројекционог периода (2060. године) резултирало би мањим бројем лица млађих од 15 година, али и њиховим, углавном, мањим уделом у укупном пројектованом становништву Србије³. Сви прогностички показатељи указују да је пред Србијом период интензивног старења становништва, а Србија ће на крају пројекционог периода бити демографски старија

¹ За све прорачуне у овом извештају користиће се Процена за 30.06.2021. године.

² Према Процени становништва за 30.6.2021. просечна старост износила је 43,45 година.

³ Што се тиче прогностичке варијанте, њено остварење би у 2060. години резултирало са 653 хиљаде младих до 15 година и њиховим уделом у укупном становништву од свега 13,3%. У поређењу са бројем старијих 65 или више година, младих би било више него двоструко мање, а вредност индекса старења би достигла 229 индексних поена, или готово двоструко више него 2010. године.

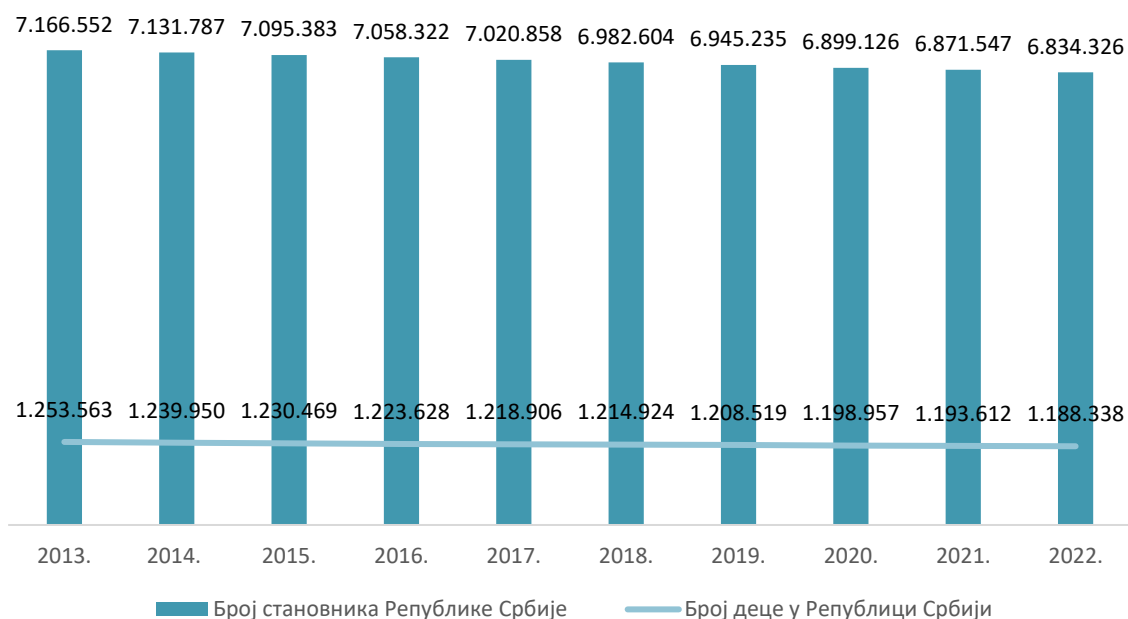
него педесет година раније⁴.

- У току 2022. године на евиденцији ЦСР је укупно 179.802 деце, а на дан 31.12.2022. године 145.475 деце. У систему социјалне заштите у последњих десет година (Графикон 1.2) забележен је тренд пораста броја деце од 10% у периоду 2013 – 2018., након чега у периоду 2018 – 2022. године следи тренд смањења од 12,3%.
- Стопа деце у систему социјалне заштите у 2022. години је 144,5 на 1.000 деце у популацији РС што је ниже од десетогодишњег просека који износи 152,3 (Графикон 1.3).
- У 2022. години 14,5% од укупног броја деце у Србији је било на евиденцији ЦСР, односно остваривало је права, користило услуге или су према њима примењиване мере из области социјалне и породично - правне заштите, што је у нивоу просечног удела у десетогодишњем периоду који износи 15,3%.
- У регионалној дистрибуцији деце корисника ЦСР присутне су варијације (Графикон 1.4). Највећи удео деце корисника система социјалне заштите у односу на укупан број деце у региону, забележен је у региону Јужне и Источне Србије и Војводине, 18,1% и 16,5% респективно. Најмање деце на евиденцији ЦСР је у региону Београда и износи 10,8%.
- Значајнија одступања од републичког просека уочена су у обухвату деце системом социјалне заштите према областима. Највећи удео деце корисника у 2022. години је забележен у Јужнобанатској, Пчињској, Севернобанатској, Пиротској и Средњобанатској области. У ових пет области удео деце корисника ЦСР је већи од 18% (Графикон 1.5).
- На евиденцији ЦСР је континуирано највећи удео деце која припадају корисничкој групи „социо–материјално угрожена деца“ који у 2022. години износи 50,3% (Графикон 1.7).

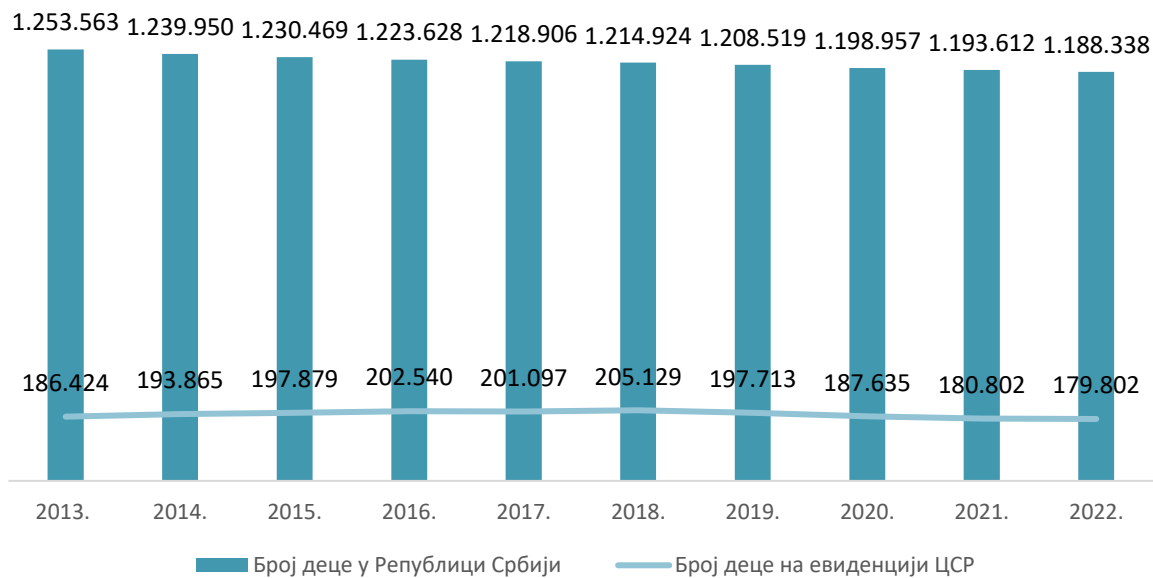
⁴ Пенев, Горан: Пројекције становништва Србије од 2010. до 2060. године
http://www.fiskalnissavet.rs/doc/istrazivacki-radovi/studija-projekcije_stanovnistva_srbije_od_2010-2060-penev.pdf

Графикон 1.1 – Становништво и број деце у популацији Републике Србије, 2013 - 2022.

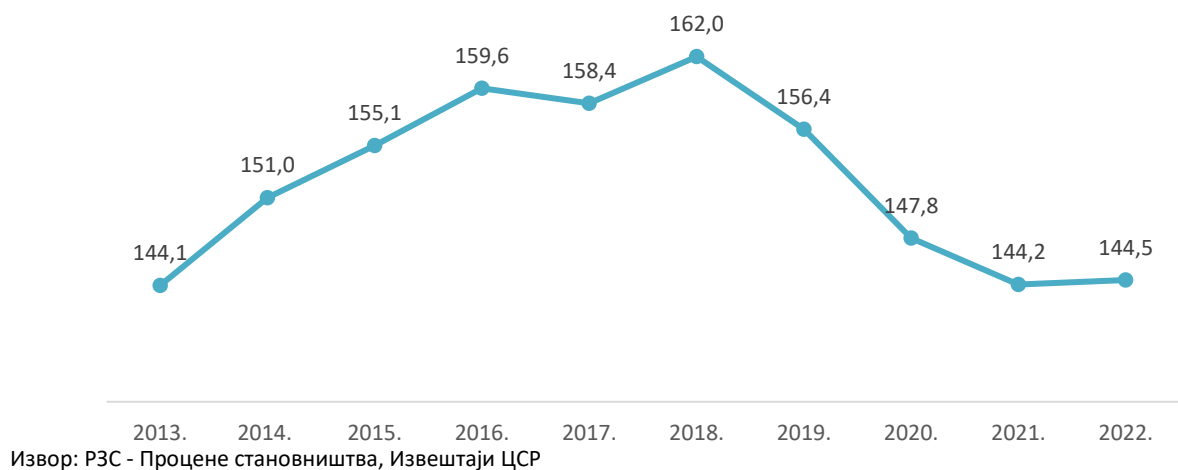
Извор: РЗС - Процене становништва

Графикон 1.2 - Деца у систему социјалне заштите у односу на укупан број деце у Републици Србији, 2013 – 2022.

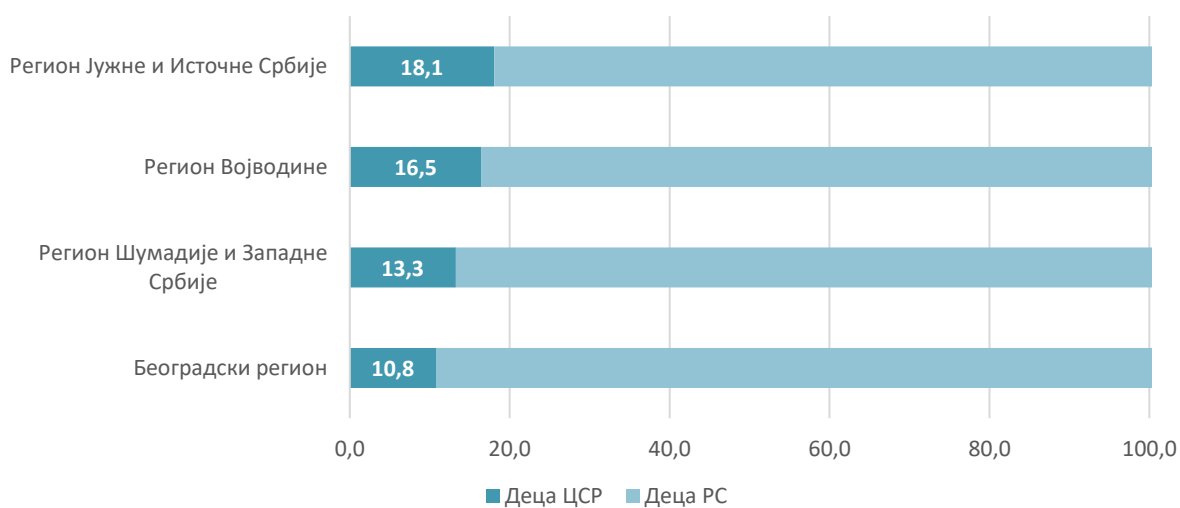

Извор: РЗС - Процене становништва, Извештаји ЦСР

Графикон 1.3 – Стопа деце у систему социјалне заштите, 2013 – 2022. (на 1.000 деце у популацији РС)

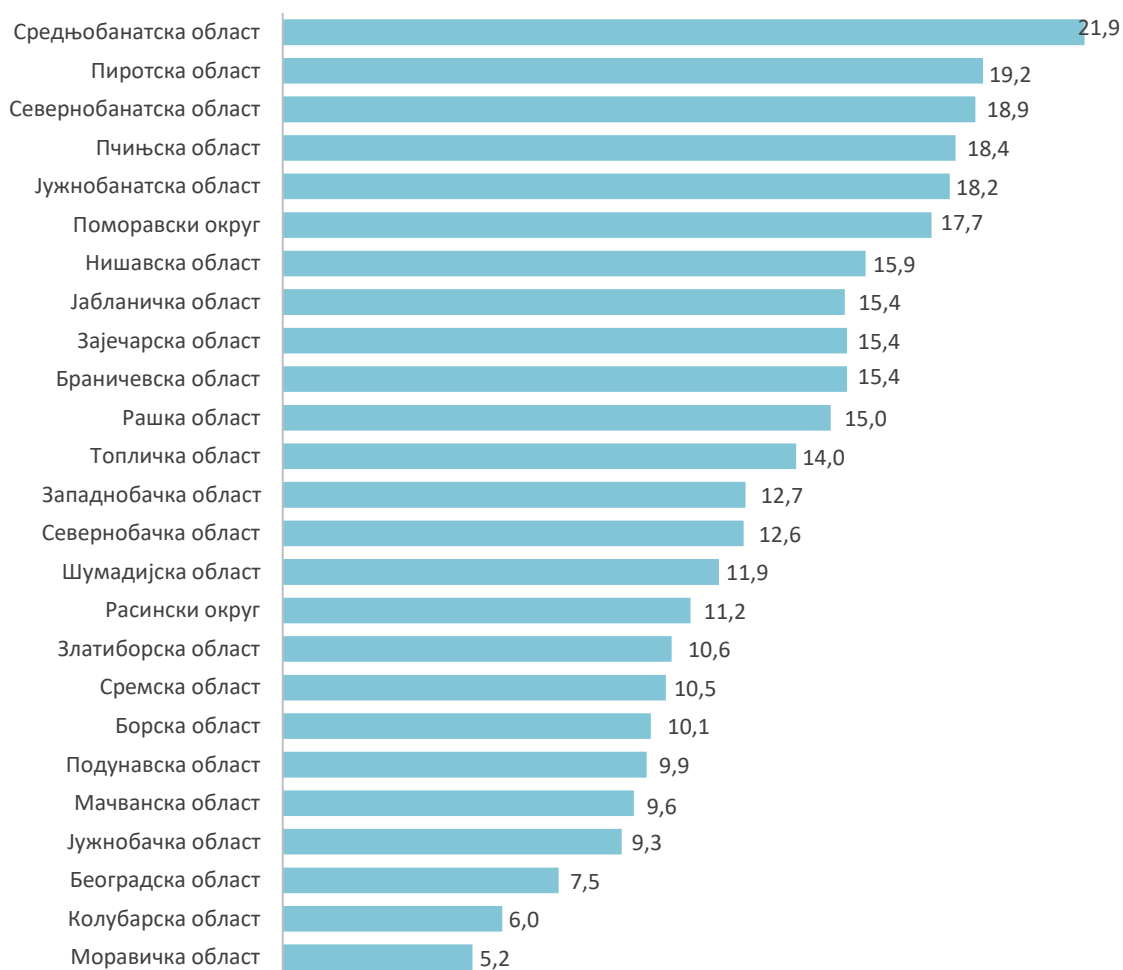

Графикон 1.4 – Удео деце у систему социјалне заштите у популацији деце по регионима, 2022. (%)

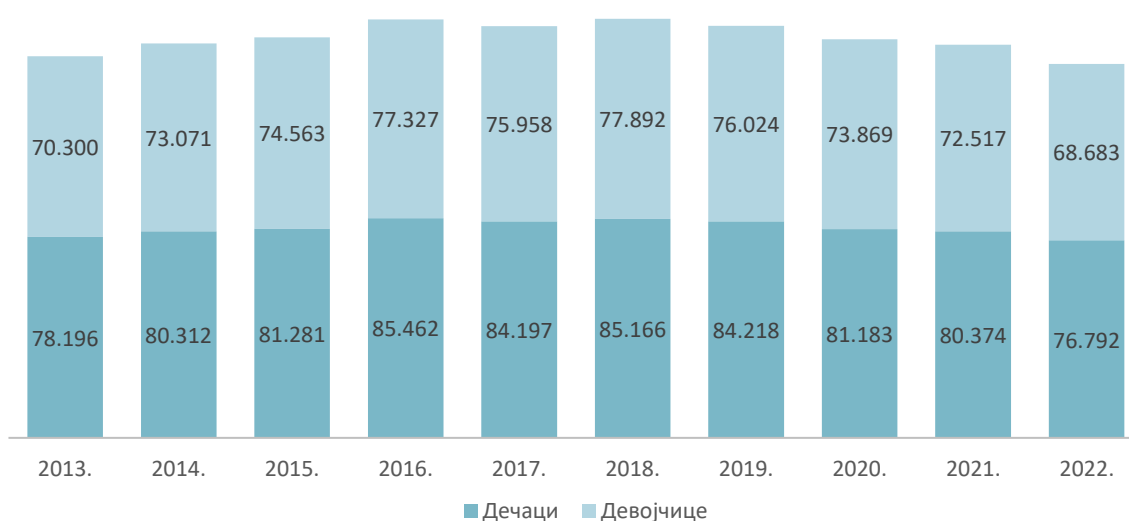

Графикон 1.5 – Удео деце у систему социјалне заштите у популацији деце по областима, 2022. (%)

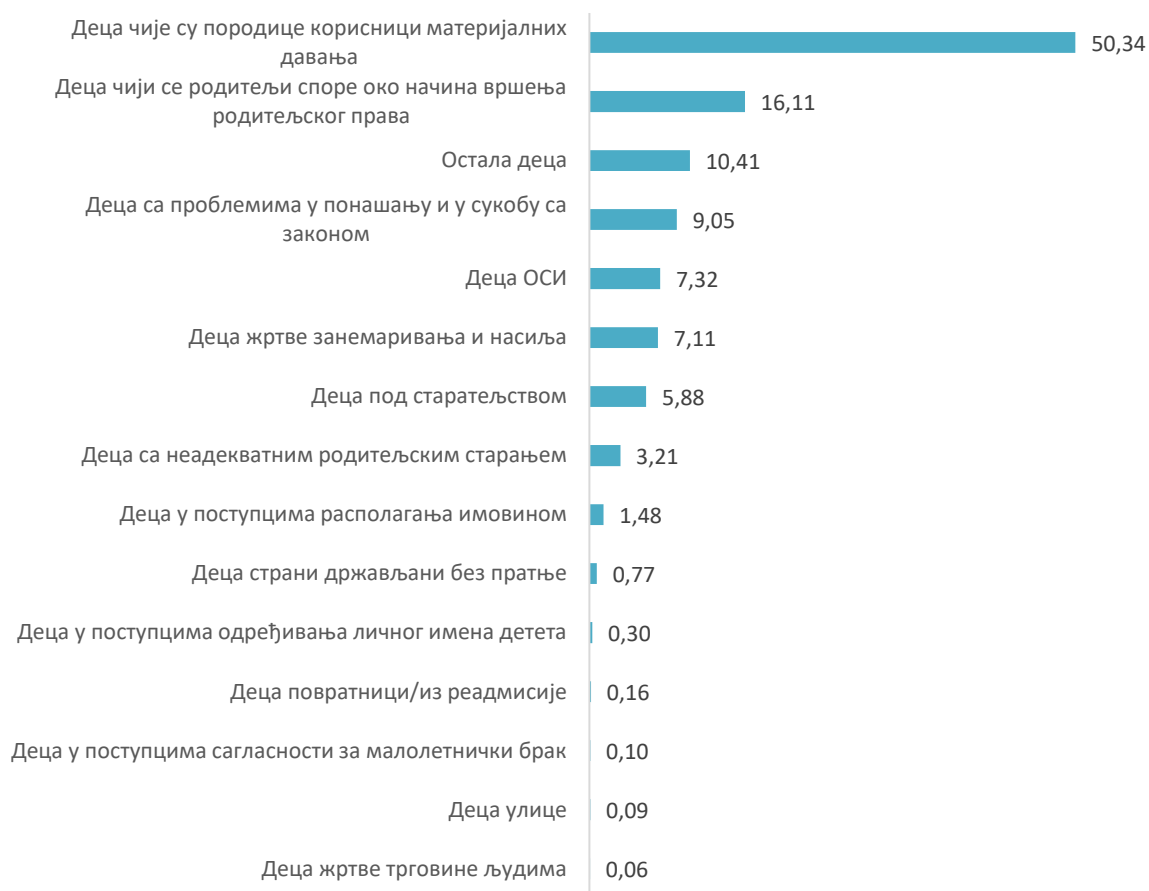
Извор: Извештаји ЦСР, РЗС Витална статистика

Графикон 1.6 - Деца на евиденцији ЦСР према полу, 2013 - 2022.

Извор: Извештаји ЦСР

Графикон 1.7 - Деца на евиденцији ЦСР према корисничким групама, 2022. (%)

Извор: Извештаји ЦСР

ДЕЦА БЕЗ РОДИТЕЉСКОГ СТАРАЊА

Под децом без родитељског старања у извештају се сматрају сва деца која не живе бар са једним од родитеља, без обзира на разлоге и околности⁵, односно деца без родитељског старања дефинисаног као чување, подизање, васпитавање, образовање, заступање, издржавање те управљање и располагање имовином детета⁶.

Деца без родитељског старања представљају посебно осетљиву групу корисника права и услуга социјалне заштите⁷. У складу са нормативним оквиром Републике Србије видови заштите деце без родитељског старања су⁸:

- Старатељство
- Усвојење
- Обезбеђивање смештаја

Старатељство је посебан облик породично-правне заштите намењен деци без родитељског старања и деци којој је у одређеним животним околностима потребно правно заступање које не могу да обезбеде родитељи⁹. Старатељство не подразумева нужно непосредно старање о детету, већ правно заступање и предузимање разноврсних активности за заштиту права детета у складу са његовим интересима. Центар за социјални рад, који у Србији врши послове органа старатељства, може одлучити да, у складу са интересом детета, детету под старатељством не поставља старатеља, него да дужност старатеља врши непосредно, за шта се задужује један од стручних радника органа старатељства.

Усвојење се заснива одлуком органа старатељства. Усвојити се може само малолетно дете, дете које нема живе родитеље; чији родитељи нису познати или је непознато њихово боравиште; чији су родитељи потпуно лишени родитељског права или су потпуно лишени пословне способности и дете чији су се родитељи сагласили са усвојењем¹⁰.

Смештај деце без родитељског старања - Деци без родитељског старања обезбеђује се смештај у циљу даљег несметаног развоја, повратка у биолошку породицу и осамостаљивања. Основни видови смештаја деце без родитељског старања су: (1) сроднички старатељски смештај, (2) породични смештај, односно смештај у хранитељску породицу, (3) домски или резиденцијални смештај у установу за смештај (домови за децу и младе и установе за васпитање деце и омладине) и (4) смештај у прихватилиште.

Сроднички старатељски смештај подразумева формални, одобрени и надгледани породични смештај детета са сродником који је и законски старатељ детета, без хранитељског аранжмана. Када су родитељи спречени да брину о деци, нису спремни или нису компетентни, бригу о њима преузимају познате, емоционално блиске особе. Нормативни контекст даје

⁵ Смернице УН за алтернативну бригу о деци (United Nations Children`s Fund, 2009b, тачка 28 а).

⁶ Породични закон, члан 68. Тачка 2 („Сл. гласник РС“ бр. 8/2005, 72/2011 - др. закони 6/2015)

⁷ Закон о социјалној заштити, члан 41 („Сл. гласник РС“, бр. 24/2011)

⁸ Поред наведених видова заштите, деци без родитељског старања обезбеђује се и накнада трошкова боравка у предшколској установи што је обрађено у поглављу „Издаци за дечију заштиту из буџета РС“

⁹ Породични закон, члан 124 („Сл. гласник РС“ бр. 8/2005, 72/2011 - др. закони 6/2015)

¹⁰ Породични закон, чланови 88-91 („Сл. гласник РС“ бр. 8/2005, 72/2011 - др. закони 6/2015)

предност смештају деце у сродничке породице, који је значајан са аспекта заштите права детета на живот у породици и обезбеђивања сталности.

Породични смештај – хранитељство је мера заштите детета без родитељског старања или детета са родитељским старањем које привремено не може да живи са својим родитељима. Старање преузима породица која је одабрана, обучена, одобрена и лиценцирана те надгледана у погледу чувања и подизања деце. Хранитељи преузимају непосредну бригу о детету и имају дужност да се старају о његовом здрављу, развоју, васпитању и образовању у циљу његовог оспособљавања за самосталан живот и рад. У хранитељској породици деца могу да буду привремено, док се не реши проблем у биолошкој породици или дуже, док се не осамостале.

Услуге домског смештаја пружају се деци и младима чије се потребе не могу задовољити у оквиру биолошке, сродничке или хранитељске породице нити кроз услуге у заједници, на основу одлуке органа старатељства или суда, односно одлуком центра за социјални рад, до повратка детета у биолошку породицу, односно до смештаја у сродничку или хранитељску породицу, усвојења или осамостаљивања. Дете млађе од три године не смешта се у дом, осим у случајевима предвиђеним законом којим је уређена социјална заштита¹¹.

Услуге смештаја у прихватилиште пружају се најдуже у трајању до шест месеци: деци жртвама насиља у породици, злостављања или занемаривања; деци жртвама трговине људима; деци у скитњи, без пратње и у различитим кризним ситуацијама, којој је потребан привремени смештај и процена потреба ради упућивања на коришћење других услуга¹².

Услуга становање уз подршку¹³ доступна је најдуже две године лицима узраста између 15 и 26 године, које по престанку смештаја у установи социјалне заштите или хранитељској породици, као и по престанку боравка у установи за васпитање деце и омладине, односно у установи за извршење кривичних санкција, не могу или не желе да се врате у биолошку или сродничку породицу, нити су у могућности да започну самосталан живот¹⁴.

Преглед најважнијих запажања:

- На дан 31.12.2022. године, на евиденцији центара за социјални рад је 4.302 деце под старатељском заштитом што је за 7,9% мање него пре пет година.
- У току 2022. године ЦСР је као орган старатељства применио мере старатељске заштите за 593 деце што је за 6,5% мање него пре пет година. Међу разлозима примене старатељске заштите у претходних пет година, са просеком од 61,8%, доминира лишавање родитеља родитељског права, односно пословне способности (Графикон 2.1).
- У 2022. години дужности старатеља за 54,2% деце под старатељством обављали су сродници или хранитељи, а стручни радници ЦСР су старатељи за 45,8% деце. Удео

¹¹ Закон о социјалној заштити, чл. 51, 52. („Сл. гласник РС“, бр. 24/2011)

¹² Правилник о ближим условима и стандардима за пружање услуга социјалне заштите, члан 25 и 26. („Службени гласник“, бр. 42/2013-23, 89/2018-43, 73/2019-213)

¹³ У извештају су приказани подаци лиценцираних пружалаца услуге

¹⁴ Члан 88 Правилника о ближим условима и стандардима за пружање услуга социјалне заштите, („Сл. гласник РС“, бр. 42/2013, 89/2018 и 73/2019)

стручних радника ЦСР као старатеља је у протеклих пет година висок са просеком од 43,7% (Графикон 2.2).

- У 2022. години највише деце под старатељском заштитом, 89,2% смештено је у породични и сроднички смештај, што је у нивоу петогодишњег просека који износи 88,7% (Графикон 2.3). Удео деце која су смештена у сродничке породице без надокнаде у 2022. години је 22% од укупног броја деце под старатељском заштитом што је у нивоу петогодишњег просека.
- У 2022. години мере привремене старатељске заштите примењене су за 4.225 деце што је на нивоу петогодишњег просека.
- ЦСР су у 2022. години евидентирали 907 деце издвојене из породице, прекинут је тренд смањења броја деце која се издвајају из породице, па је тако издвојено 20,6% деце више него у 2021. години. Удео деце до три године која се издвајају из породице износи 18,4%, док је петогодишњи просек 22,0% (Графикон 2.4). Најчешћи разлог издвајања деце из породице у 2022. години је неадекватно родитељско старање за 50,1% деце (Графикон 2.5). 57% издвојене деце је смештено у породични смештај, а 5,6% деце на домски смештај (Графикон 2.6).
- Услуге породичног и домског смештаја је у 2022. години користило укупно 5.443 деце без родитељског старања (Графикон 2.7)¹⁵.
- Стопа деце на смештају (домском и породичном) на крају 2022. године износи 45,8 (на 10.000 деце у популацији) и најнижа је у протеклих 10 година. Стопа деце на домском смештају износи 4,8, због чега Србија спада у групу европских земаља са најнижом стопом деце на резиденцијалном смештају¹⁶, а у периоду 2013 - 2022. додатно је смањена за 31,9%. Тренд раста стопе деце на породичном смештају је прекинут 2018. године (Графикон 2.8).
- Старосна структура деце у установама за домски смештај указује да је у 2022. години удео деце до три године износио 6,1%¹⁷ што је највише у претходних десет година (Графикон 2.9).
- У 2022. години 346 или 6,8% деце на смештају је млађе од три године, док је десетогодишњи просек за овај узраст 7,2% (Графикон 2.10).

---

¹⁵ Податак о броју деце на смештају обједињује податке о броју деце која се налазе на: (1) домском смештају и (2) породичном смештају. Иако је према Закону о социјалној заштити и прихватилиште услуга смештаја, број деце у прихватилиштима није укључен јер РЗСЗ располаже само са подацима о деци смештеној у прихватилишта која су лиценцирана.

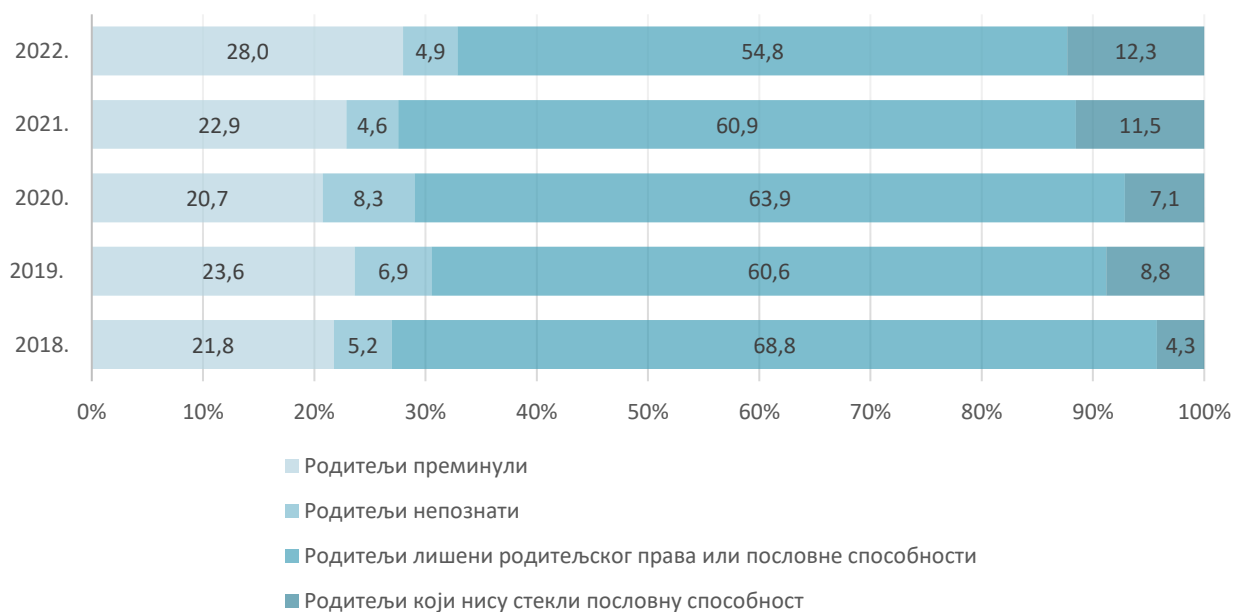
¹⁶ United Nations Children's Fund Regional Office for Central and Eastern Europe and Commonwealth of Independent States, Keeping Families Together: Making social protection more effective for children, Insights Issue 1/2012 on Social Protection, UNICEF, Geneva, 2012, p. 1.

¹⁷ Детаљнији подаци о карактеристикама деце без родитељског старања у домском смештају доступни су у Извештају о раду установа за смештај деце и младих, на сајту РЗСЗ:

<http://www.zavodsz.gov.rs/media/2573/izvestaj-o-radu-ustanova-za-decu-i-mlade-2022.pdf>

- У 2022. години услуге породичног и домског смештаја почело је да користи 877 деце: 179 деце је смештено на домски смештај што је највећи број пријема деце у домски смештај у протеклих пет година. Након три године, поновно је дошло до пријема једног детета у установе за одрасле.
- Удео прекида домског и породичног смештаја је континуирано низак (Графикони 2.11 и 2.12).
- Неповољан тренд премештаја деце унутар система настављен је и у 2022. години за 31 дете из домског смештаја и 74 деце из породичног смештаја¹⁸.
- У току 2022. године усвојено је 94 деце, што је испод десетогодишњег просека који износи 124 (Графикон 2.13), а 15 усвојења су међународна (Графикон 2.14). Број деце за коју је процењена општа подобност за усвојење износи 281.
- Услугу становања уз подршку за младе који се осамостаљују и напуштају систем социјалне заштите у 2022. години пружао је један лиценцирани пружалац¹⁹ за једног дечака узраста од 15 до 17 година.
- У 2022. години у лиценцираним прихватилиштима за децу смештено је 181 дете, доминантно основношколског узраста са просечних 52,6% (Графикон 2.15).

Графикон 2.1 - Деца без родитељског старања према разлозима примене старатељске заштите, 2018 - 2022. (%)

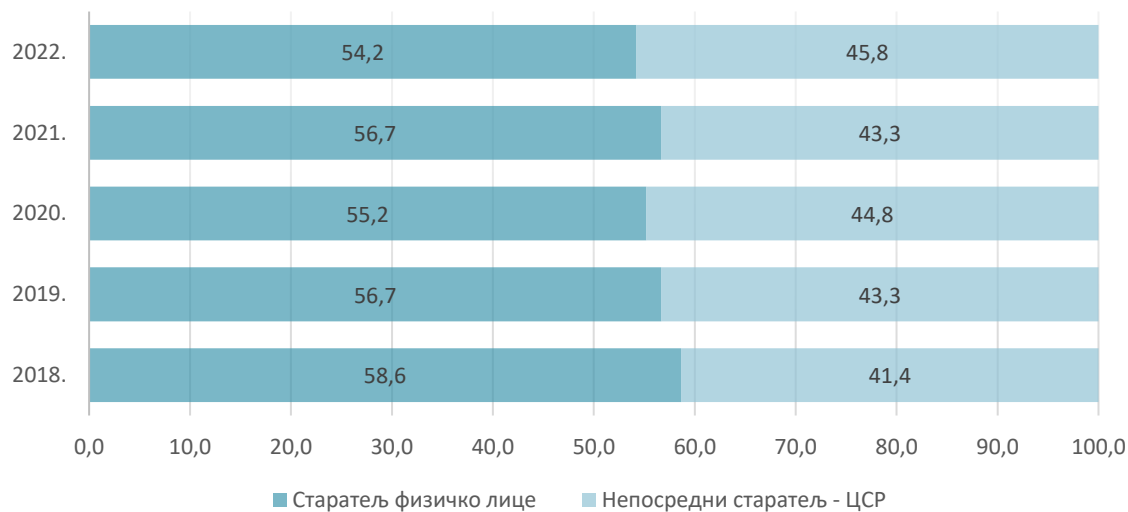

Извор: Извештаји ЦСР

¹⁸Деца из домског смештаја прелазе у другу установу, а из хранитељства се премештају у другу хранитељску породицу, установу или су почели да користе услугу становање уз подршку.

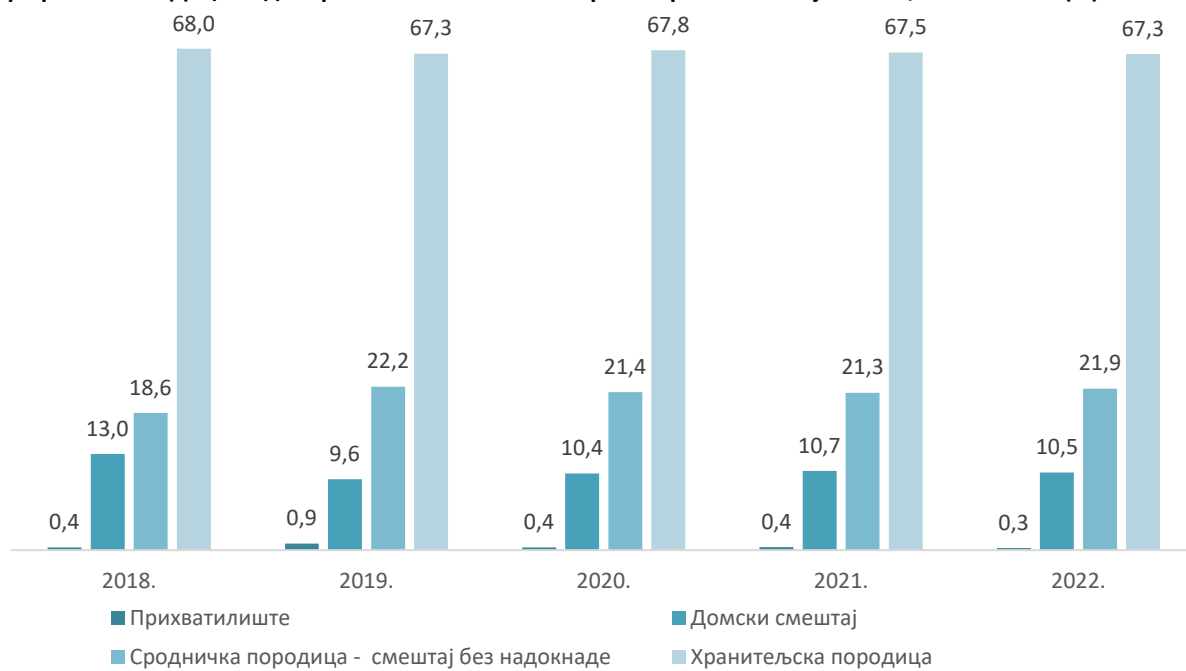
¹⁹ ЦСР Шабац

Графикон 2.2 - Деца без родитељског старања према вршиоцу дужности старатеља 31.12., 2018 - 2022. (%)

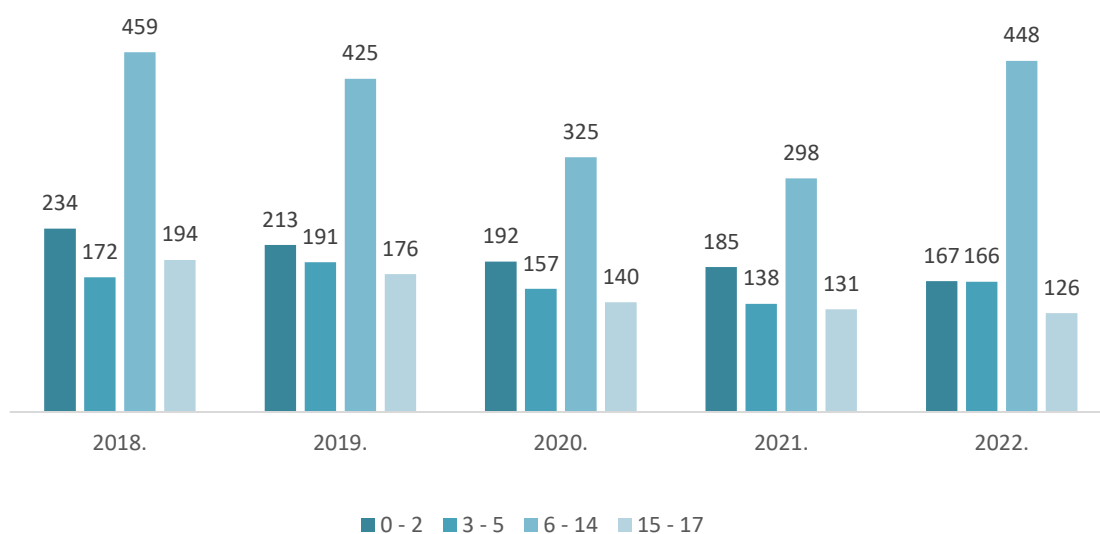
Извор: Извештаји ЦСР

Графикон 2.3 - Деца под старатељском заштитом према врсти смештаја 31.12., 2018 - 2022. (%)

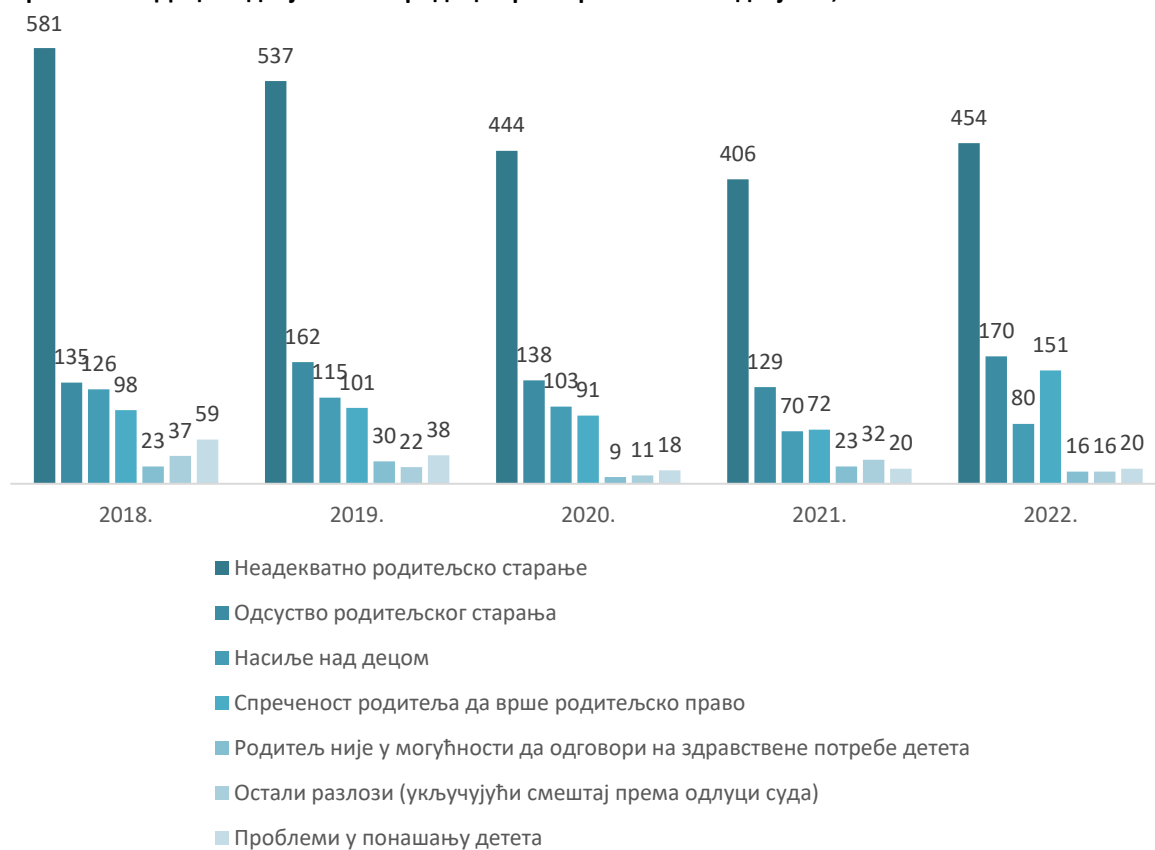
Извор: Извештаји ЦСР

Графикон 2.4 - Деца издвојена из породице према узрасту, 2018 - 2022.

Извор: Извештаји ЦСР

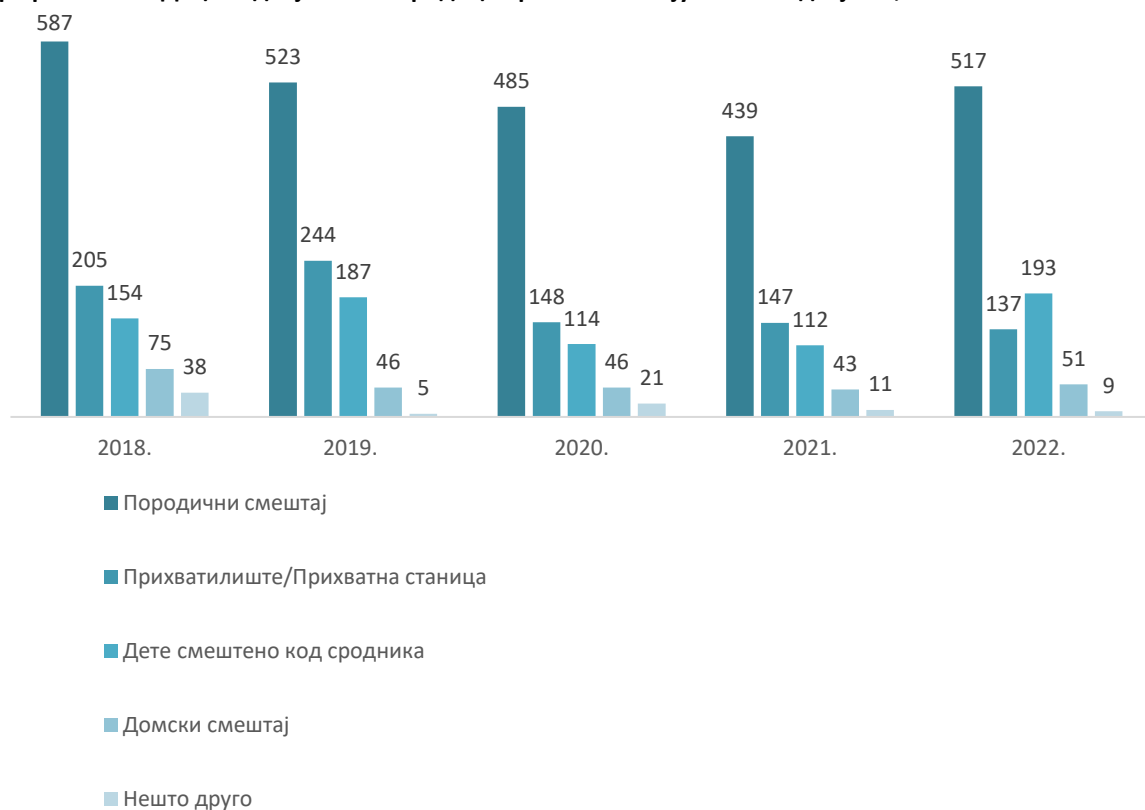
Графикон 2.5 - Деца издвојена из породице према разлозима издвајања, 2018 - 2022.

Извор: Извештаји ЦСР

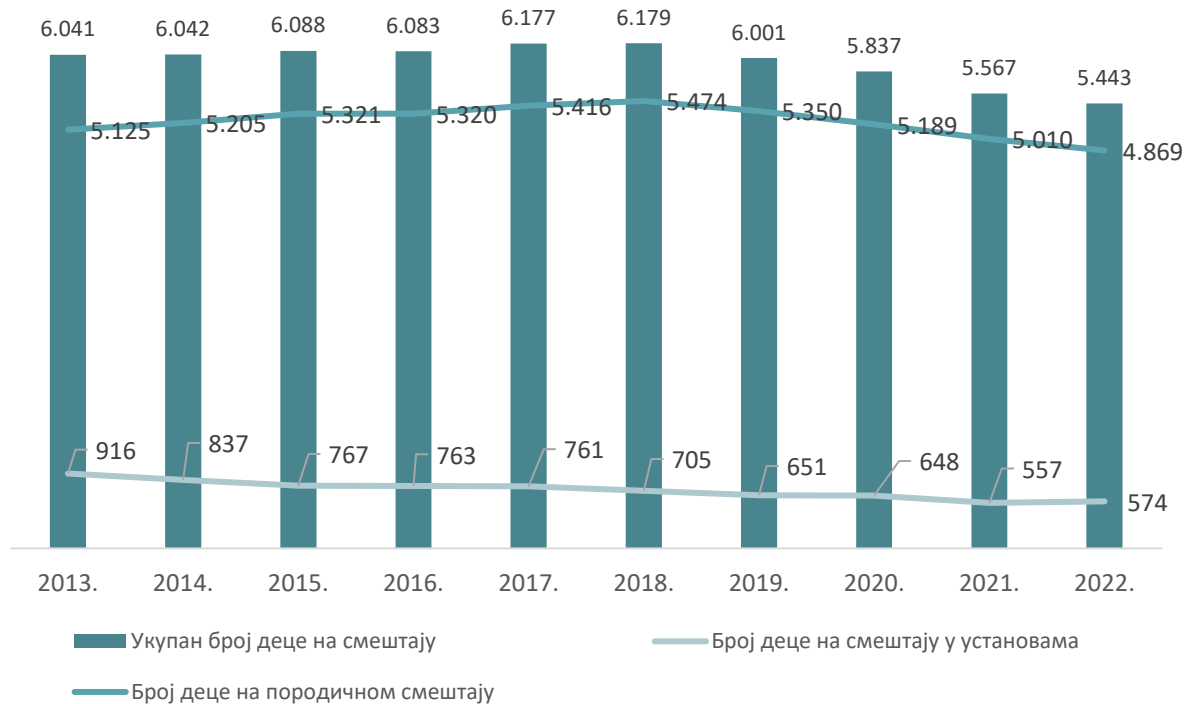

Графикон 2.6 - Деца издвојена из породице према смештају након издвајања, 2018 - 2022.

Извор: Извештаји ЦСР

Графикон 2.7 - Деца без родитељског старања на домском и породичном смештају, 2013 - 2022.

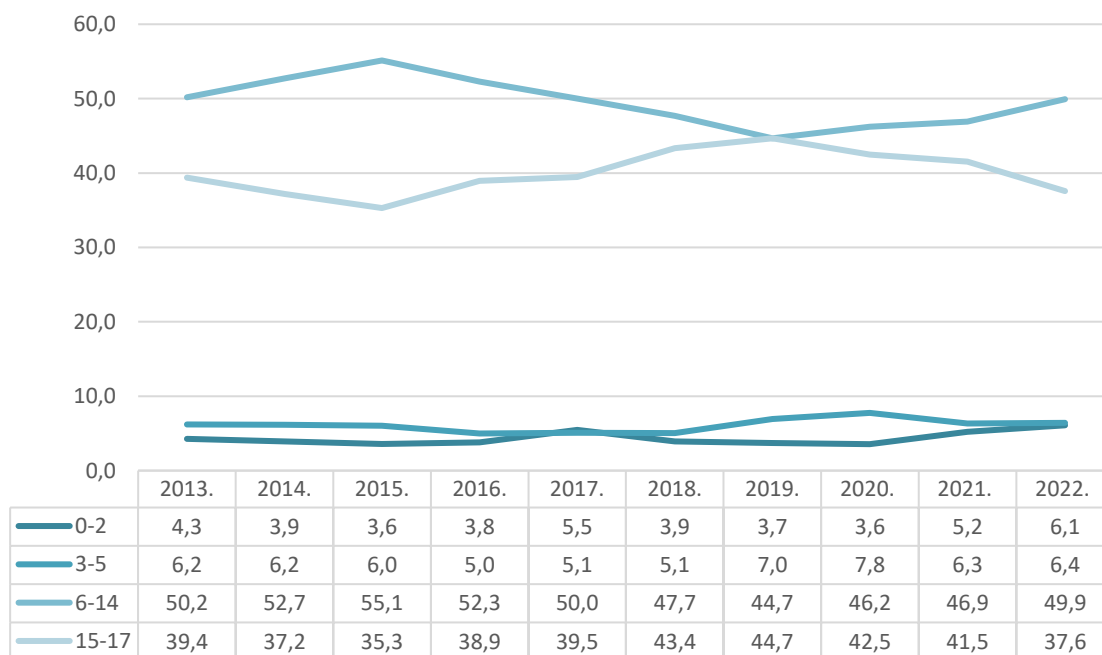
Извор: МРЗБСП

Графикон 2.8 - Стопа деце на смештају у систему социјалне заштите, 2013 - 2022.

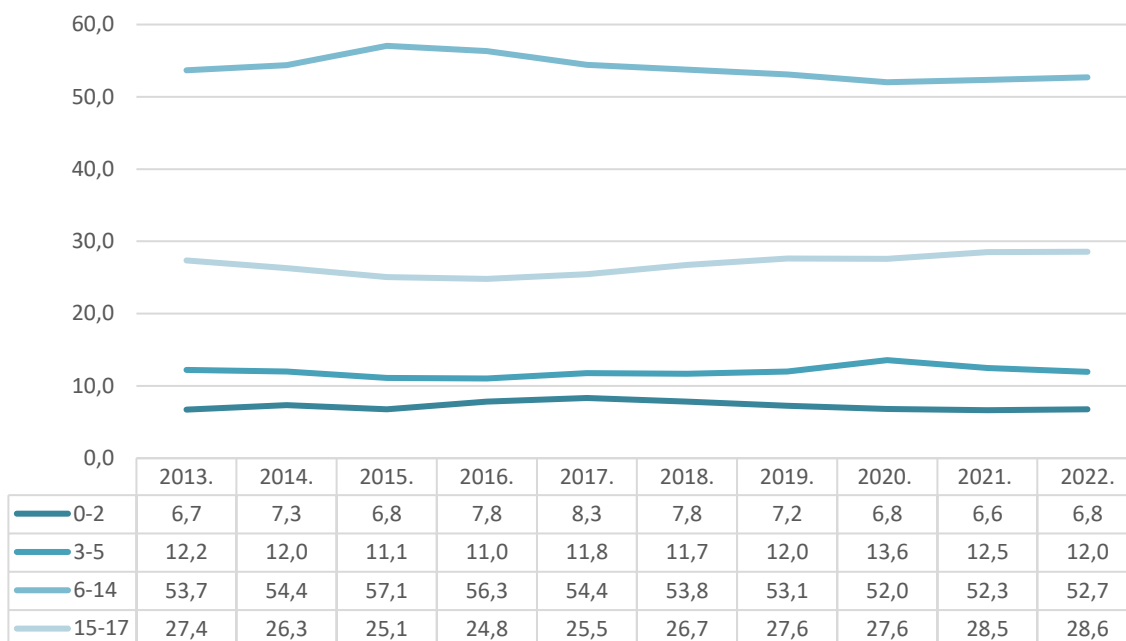
Извор: МРЗБСП, РЗС Витална статистика

Графикон 2.9 - Деца без родитељског старања на домском смештају према узрасту, 2013 - 2022. (%)

Извор: Извештаји установа за смештај деце и младих

Графикон 2.10 - Деца без родитељског старања на породичном смештају према узрасту, 2013 - 2022. (%)

Извор: Извештаји ЦСР

Графикон 2.11 - Удео деце која су прекинула породични смештај у укупном броју деце на породичном смештају, 2013 – 2022. (%)

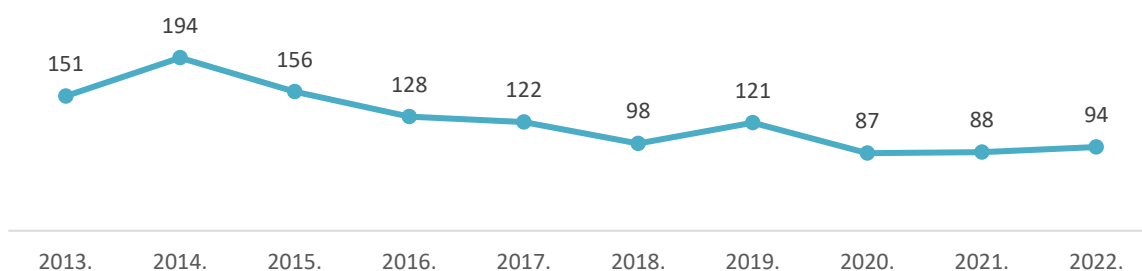
Извор: Извештаји ЦСР

Графикон 2.12 - Удео деце која су прекинула домски смештај у укупном броју деце на домском смештају, 2013 – 2022. (%)

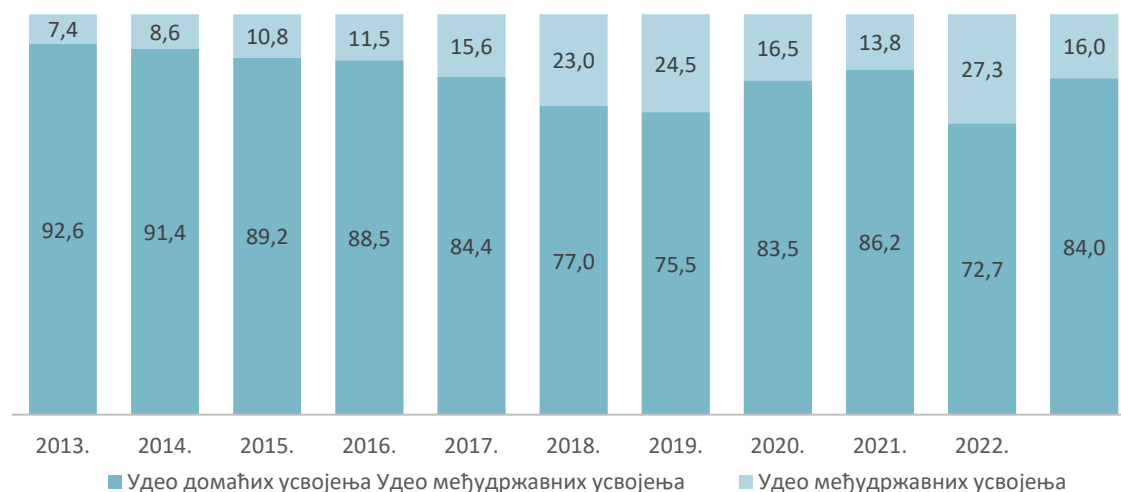
Извор: Извештаји установа за смештај деце и младих и установа за одрасле и старије са са менталним, интелектуалним, телесним или сензорним инвалидитетом

Графикон 2.13 - Број усвојене деце, 2013 – 2022.

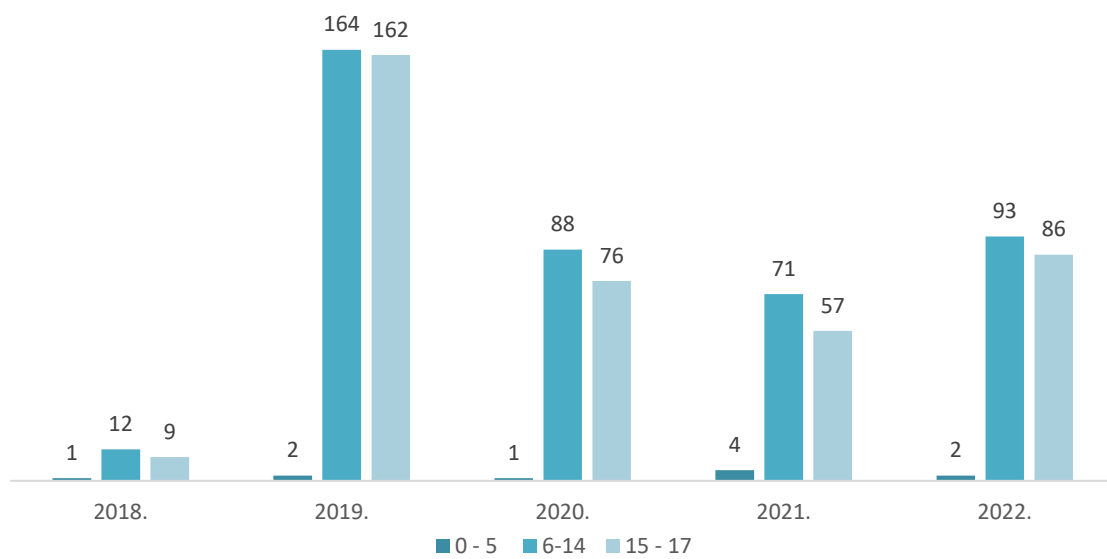
Извор: МРЗБСП

Графикон 2.14 - Усвојена деца према врсти усвојења, 2013 – 2022. (%)

Извор: МРЗБСП

Графикон 2.15 - Деца без родитељског старања у лиценцираним прихватиштима за децу за према узрасту, 2018 – 2022.

Извор: Извештај ЛПЛУ

ДЕЦА ЖРТВЕ НАСИЉА

Насиље у породици је понашање којим један члан породице угрожава телесни интегритет, душевно здравље или спокојство другог члана породице. Насиље у породици је уређено Законом о социјалној заштити, Законом о спречавању насиља у породици и Породичним законом, а одређено је и као кривично дело и регулисано Кривичним **закоником**²⁰.

Деца жртве насиља и занемаривања су деца код које постоји опасност да ће постати жртве или јесу жртве злостављања, занемаривања, насиља и експлоатације, односно ако су им физичко, психичко или емоционално благостање и развој угрожени деловањем или пропустима родитеља, старатеља или друге особе која се о њима непосредно стара. Насиље у породици над децом може да се испољава у различитим облицима:

- 1. Физичко насиље:** подразумева коришћење делова тела или оружја ради претње, казне, контролисања или повређивања друге особе.
- 2. Емоционално насиље:** састоји се у озбиљној претњи да ће се напасти живот или тело члана породице и подразумева застрашивање, констатно критиковање, потцењивање, различите оптужбе, емоционално уцењивање, стварање несигурности код жртве, вербално злостављање, узнемиравање, малтретирање, итд.
- 3. Сексуално насиље:** подразумева сваку повреду полне слободе и морала, сваки вид деградирања и понижавања на сексуалној основи, сваки вид присиљавања на сексуални однос и силовање.
- 4. Економско насиље/експлоатација детета:** подразумева одузимање новца и вредних ствари, контролисање зараде, забрану да се запосли и оствари сопствене приходе, наметање обавезе сталног подношења детаљних извештаја о трошењу новца и др.
- 5. Занемаривање:** подразумева запостављање дететових базичних физичких и психолошких потреба које може изазвати озбиљна оштећења здравља и развоја, пропусте родитеља или старатеља да обезбеде адекватну храну, смештај и одећу, пропусте у заштити детета од физичких повреда или опасности, као и необезбеђивање одговарајуће медицинске неге или лечења и напуштање детета.

Систем социјалне заштите и децу жртве дечијег брака и дечијег рада сматра жртвама насиља. **Дечији брак** је брак у којем је бар један од партнера дете²¹ и представља традиционалну праксу која грубо крши права детета, посебно девојчица и у супротности је са међународним и домаћим правом. Дечији брак угрожава психофизичко здравље девојчица и излаже их ризику од насиља у породици, трговине људима, раног напуштања школе, сиромаштва и економске зависности. **Злоупотреба дечијег рада** подразумева рад детета, који је ментално, психички, социјално и морално опасан и штетан за дете и који утиче на образовање детета тако што онемогућава детету да похађа школу, обавезује дете да напусти образовање пре времена или да похађа школу под изузетно тешким условима. Укључује и опасан рад²² који је штетан по здравље, безбедност или морал деце, излаже их штетностима и обавља се у оквиру опасних околности или опасних делатности за децу.

²⁰"Службени гласник РС", бр. 85/05, 88/05 - исправка, 107/05 - исправка, 72/09, 111/09, 121/12, 104/13, 108/14, 94/16, 35/19

²¹Инструкција о начину рада центара за социјални рад – органа старатељства у заштити деце од дечијих бракова, број: 551-00-00 100/20 19-14

²²Уредба о утврђивању опасног рада за децу ("Службени гласник РС", број 53 од 30. маја 2017.)

Деца жртве трговине људима - трговина људима дефинише²³ се као врбовање, превозење, пребацивање, скривање и примање лица, путем претње, силе, или других облика принуде, отмице, преваре, обмане, злоупотребе овлашћења или тешког положаја, давања или примања новца или користи да би се добио пристанак лица које има контролу над другим лицем, у сврху експлоатације. Експлоатација укључује, искоришћавање проституције других лица, или друге облике сексуалног искоришћавања, присилан рад или пружање услуга, служење, ропство или праксу сличну ропству, или вађење органа. За трговину људима Кривичним закоником је предвиђена казна затвора од три до дванаест година^{24,25}. Трговина људима може бити на националном и транс-националном нивоу²⁶.

Услуге социјалне заштите за децу жртве насиља су:

- Услуге **смештаја у прихватилиште**²⁷ пружају се најдуже у трајању до шест месеци деци жртвама насиља у породици, злостављања или занемаривања; деци жртвама трговине људима; деци која се налазе у скитњи, без пратње и у различитим кризним ситуацијама, којима је потребан привремени смештај и процена потреба ради упућивања на коришћење других услуга.
- **Услуга свратишта** доступна је деци која живе или раде на улици те се сматрају жртвама занемаривања или злостављања и добровољно затраже или пристану на услугу.
- **Услуге СОС телефона за жене са искуством насиља**²⁸ (национална СОС линија за девојчице и жене жртве родно заснованог насиља) је бесплатна телефонска СОС линија која покрива територију целе земље и оперативна је 24 часа 365 дана у години, ради пружања помоћи, консултација и подршке у поверљивој форми и уз поштовање анонимности.
- **Услуга становања уз подршку** је доступна најдуже годину дана жртвама трговине људима са навршених 15 година живота.

Преглед најважнијих запажања:

- У току 2022. године у ЦСР је забележен наставак тренда пораста броја пријава насиља над децом (Графикон 3.1), међу којима са уделом од 44,6% доминирају пријаве за емоционално насиље (Графикон 3.2).
- Удео девојчица и дечака за које је пријављено насиље је готово изједначен у свим врстама насиља у десетогодишњем периоду, изузев код сексуалног насиља где је континуирано доминантан удео пријава насиља над девојчицама (Графикони 3.3 – 3.6)

²³ Конвенција Савета Европе о борби против трговине људима (2005), Република Србија ратификовала је Конвенцију Савета Европе о борби против трговине људима 2009. године (Службени гласник РС – Међународни уговори, бр. 19/2009).

²⁴ Кривични законик РС ("Службени гласник РС", бр. 85/2005, 88/2005 - испр., 107/2005 - испр., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016 и 35/2019), члан 388, став 1.

²⁵ У том смислу облици трговине људима су: радна експлоатација, принудни рад, принудни брак, трговина људима ради усвојења, принудно просјачење, принуда на вршење кривичних дела, принудна проституција или неки други облик сексуалне експлоатације; трговина органима, коришћења у оружаним сукобима.

²⁶ Протокол за превенцију, сузбијање и кажњавање трговине људским бићима, нарочито женама и децом, који допуњава Конвенцију УН против транснационалног организованог криминала („Међународни уговори“, бр. 6/2001).

²⁷ Правилник о ближим условима и стандардима за пружање услуга социјалне заштите („Службени гласник РС“, бр.42/2013, 89/2018.).

²⁸ У складу са Правилником о ближим условима и стандардима за пружање услуге СОС телефона за жене са искуством насиља („Службени гласник РС“, бр. 93 од 13. новембра 2015, 90 од 26. јуна 2020.).

- Међу поступцима које су ЦСР предузимали у 2022. години у циљу заштите деце у случајевима насиља у породици, 66,8% поступака и мера односи се на мере и интервенције из домена рада ЦСР (Графикон 3.7).
- Укупан број поступака које је ЦСР покренуо по службеној дужности пред судом је у 2022. години износи 856 што је за 7,5% више него у 2013. години, и за 27,2% мање него у 2021. години.
- У 2022. години у лиценцираним прихватилиштима за жртве насиља у породици²⁹ евидентирано је 166 деце (Графикон 3.8). У протеклих пет година највећи удео од 36,6% чине деца основношколског узраста, а полна структура је уједначена³⁰.
- У 2022. услуге лиценцираних пружалаца услуге свратиште³¹ користило је укупно 340 деце улице (Графикон 3.9) са доминантним учешћем деце основношколског узраста.
- У 2022. години услугу лиценцираних пружалаца услуге СОС телефона за жене са искуством родно заснованог насиља³² користила је 121 девојчица што је за 70,4% више него у 2018. години.
- У 2022. години ЦСР су евидентирали укупно 203 деце жртава дечијег брака. Доминирају девојчице узраста од 16 до 17 година са уделом од 70,4% (Графикон 3.10). Образовна структура деце је веома неповољна³³.
- У 2022. години у ЦСР евидентирано је укупно 16 деце жртава злоупотребе дечијег рада. Сва деца су била изложена већем броју штетних или опасних околности или су били укључени у опасне делатности током рада (Графикон 3.11). Од укупног броја деце, 13 је било укључено у просјачење. Починилац злоупотребе дечијег рада су најчешће родитељи, са просечним уделом од 52,9% у претходних пет година.³⁴
- У 2022. години ЦЗЖТЉ је евидентирао 120 деце жртава трговине људима што је за 62,2% више у односу на 2021. годину. У полној структури доминирају девојчице са 84,2% (Графикон 3.12), а у 56% случајева реч је о сексуалној експлоатацији. Од укупног броја 88% су жртве националне трговине људима.

²⁹ Шест лиценцираних пружалаца услуге прихватилиште за жртве насиља: Београд, Крагујевац, Панчево, Лесковац, Врање, Ниш.

³⁰ Подаци су парцијални јер се односе само на лиценцирана прихватилишта за жртве насиља.

³¹ Подаци су парцијални јер се односе само на три лиценцирана пружаоца, сва три из Београда.

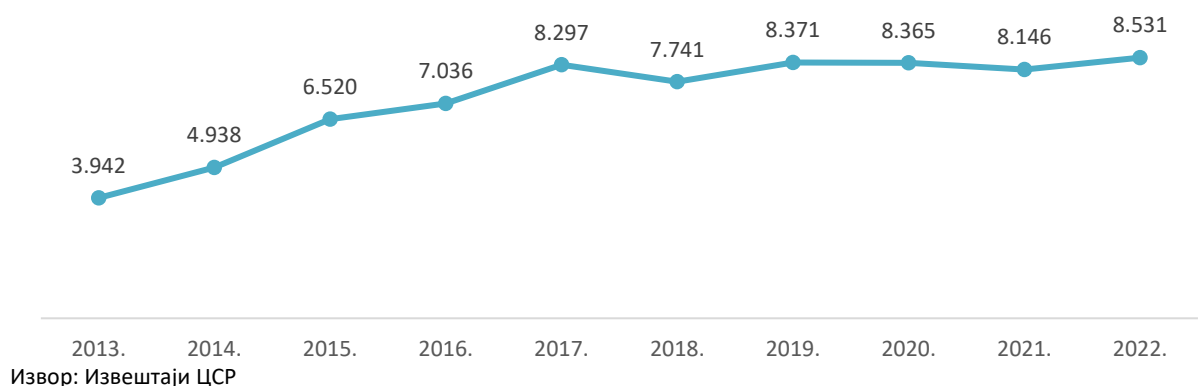
³² Подаци су парцијални јер се односе само на девет лиценцираних пружалаца: по један из Кикинде, Ниша, Врања, Краљева, Ужица и четири из Београда, од чега је из методолошких разлога приказани подаци за осам лиценцираних пружалаца ове услуге

³³ Извештај о деци жртвама дечијег брака у 2022. години доступан је на сајту РЗСЗ, <http://www.zavodsz.gov.rs/media/2493/4-izve%C5%A1taj-o-radu-csr-db-2022.pdf>

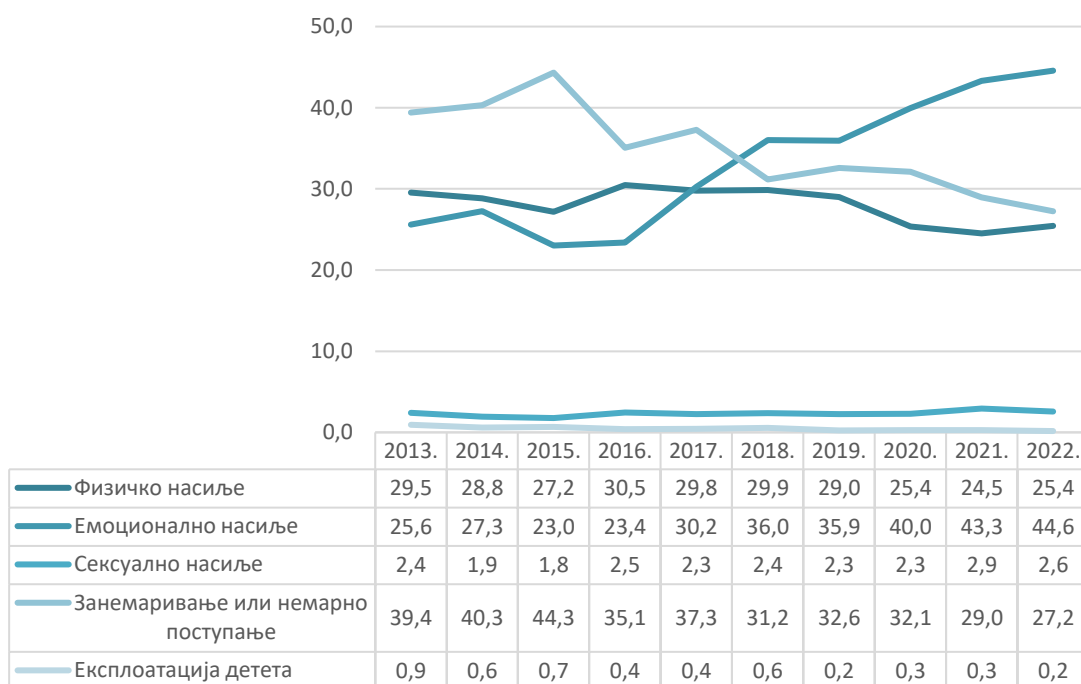
³⁴ Извештај о деци жртвама злоупотребе дечијег рада у 2022. години доступан је на сајту РЗСЗ, <http://www.zavodsz.gov.rs/media/2484/7-izve%C5%A1taj-dr-2022-final.pdf>

Графикон 3.1 - Пријаве насиља над децом на евиденцији ЦСР, 2013 – 2022.

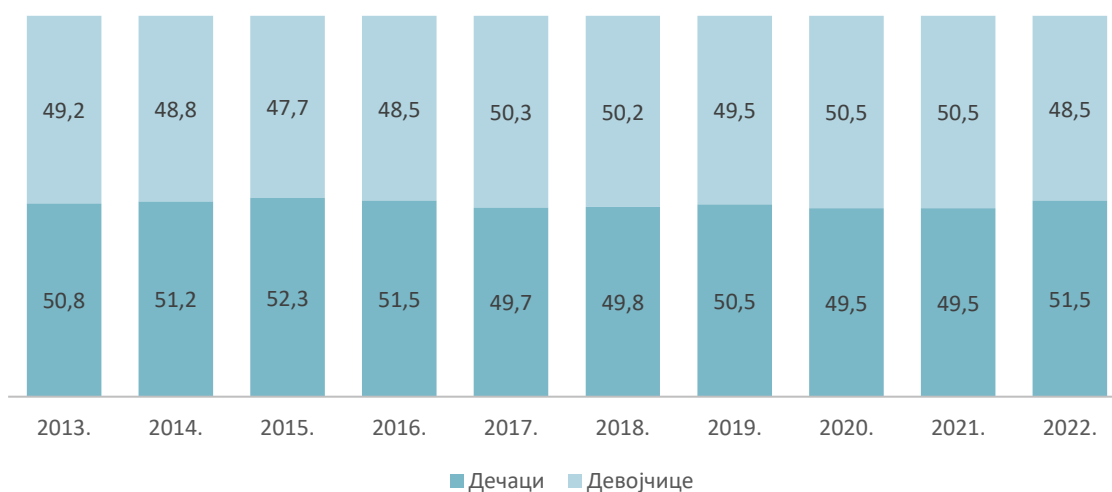

Графикон 3.2 - Пријаве насиља над децом на евиденцији ЦСР према врстама насиља, 2013 - 2022. (%)

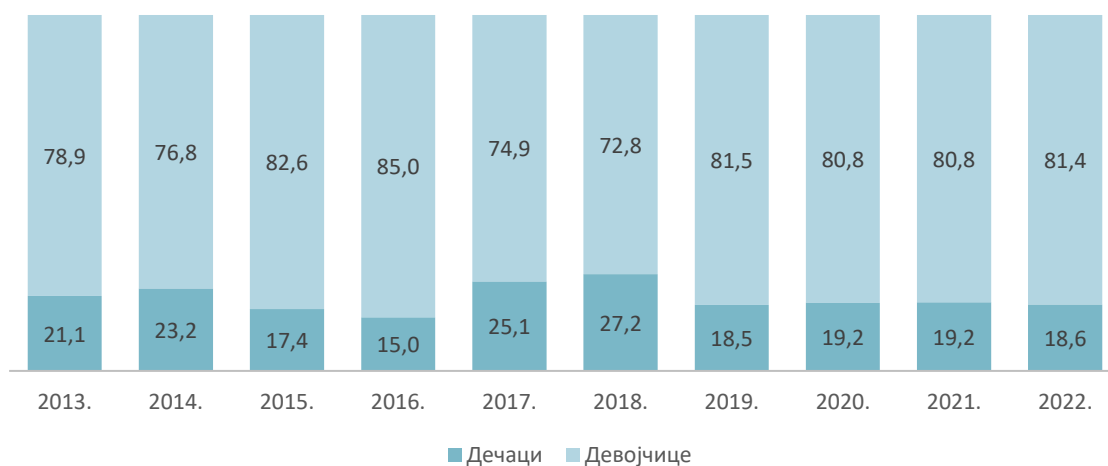
Извор: Извештаји ЦСР

Графикон 3.3 - Пријаве физичког насиља над децом према полу, 2013 – 2022. (%)

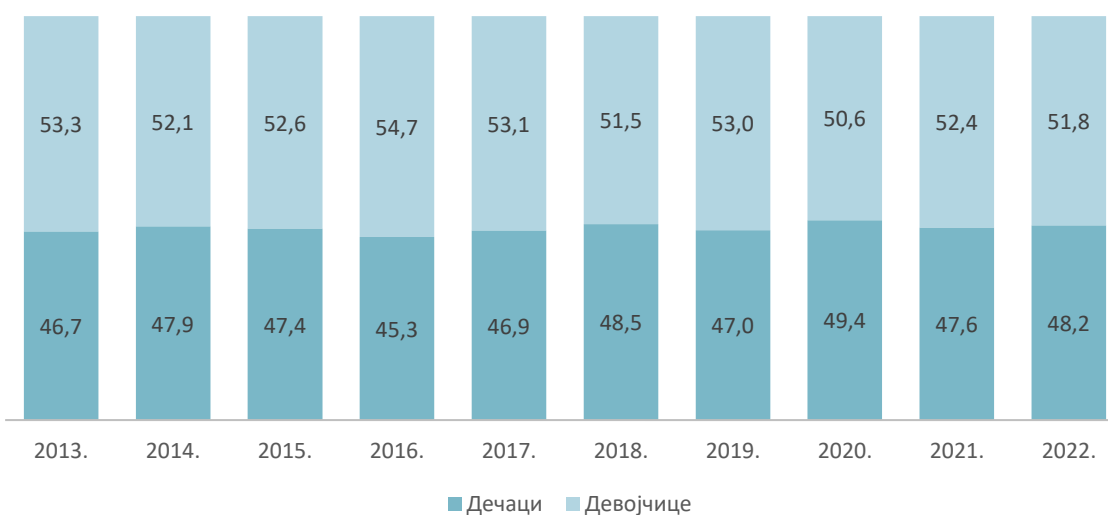
Извор: Извештаји ЦСР

Графикон 3.4 - Пријаве сексуалног насиља над децом према полу, 2013 – 2022. (%)

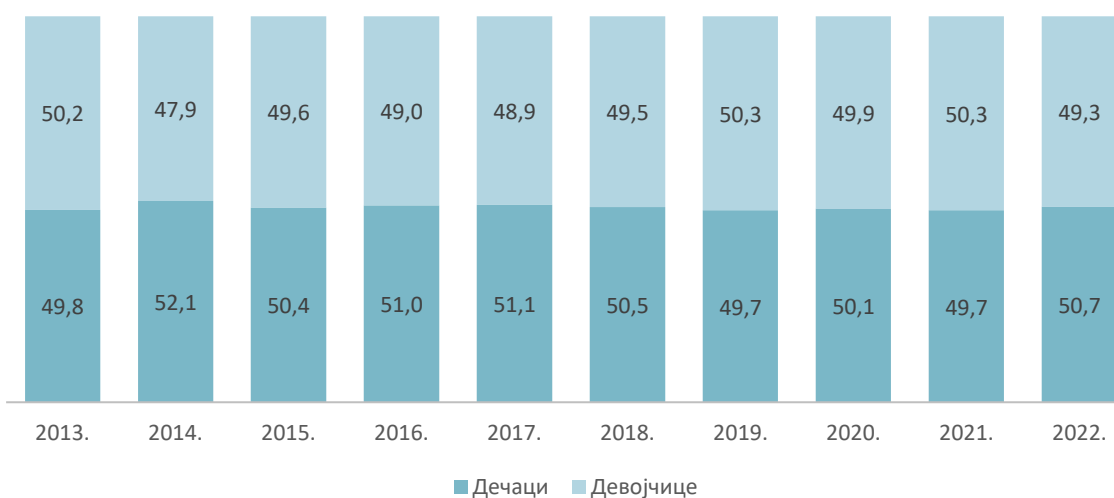
Извор: Извештаји ЦСР

Графикон 3.5 - Пријаве емоционалног насиља над децом према полу, 2013– 2022. (%)

Извор: Извештаји ЦСР

Графикон 3.6 - Пријаве занемаривања деце према полу, 2013 – 2022. (%)

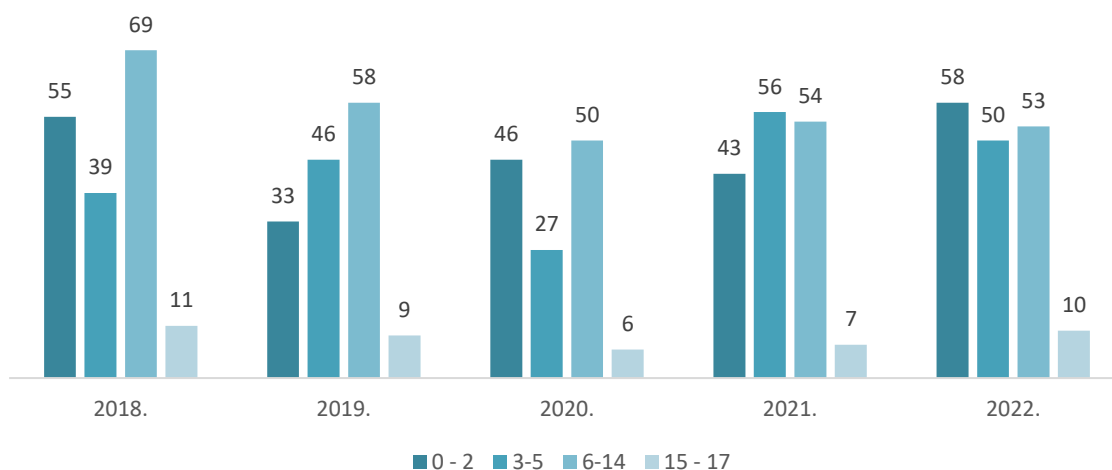
Извор: Извештаји ЦСР

Графикон 3.7 - Поступци које је ЦСР предузео за заштиту деце жртава насиља, 2022.

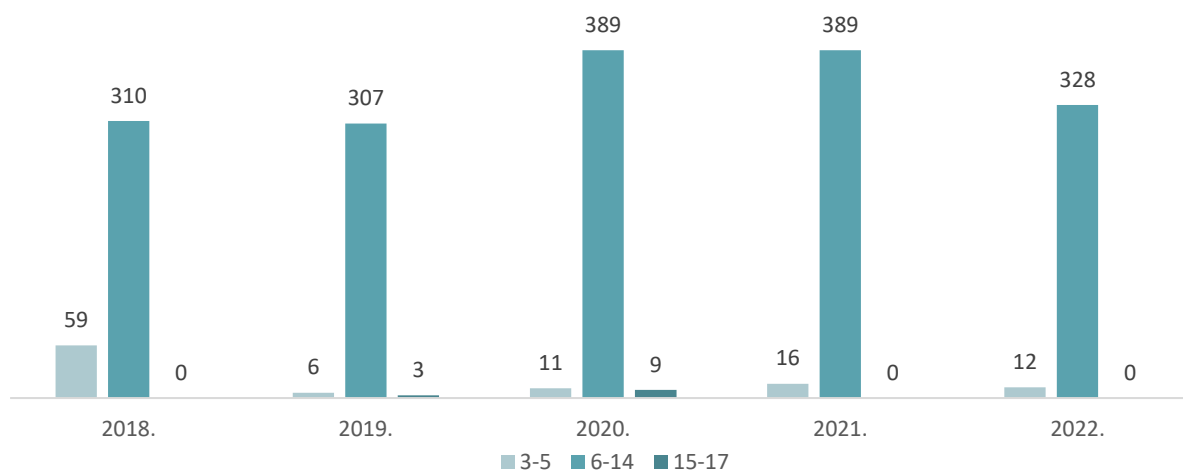
Извор: Извештаји ЦСР

Графикон 3.8 - Деца у лиценцираним прихватиштима за жртве насиља према узрасту, 2018 - 2022.

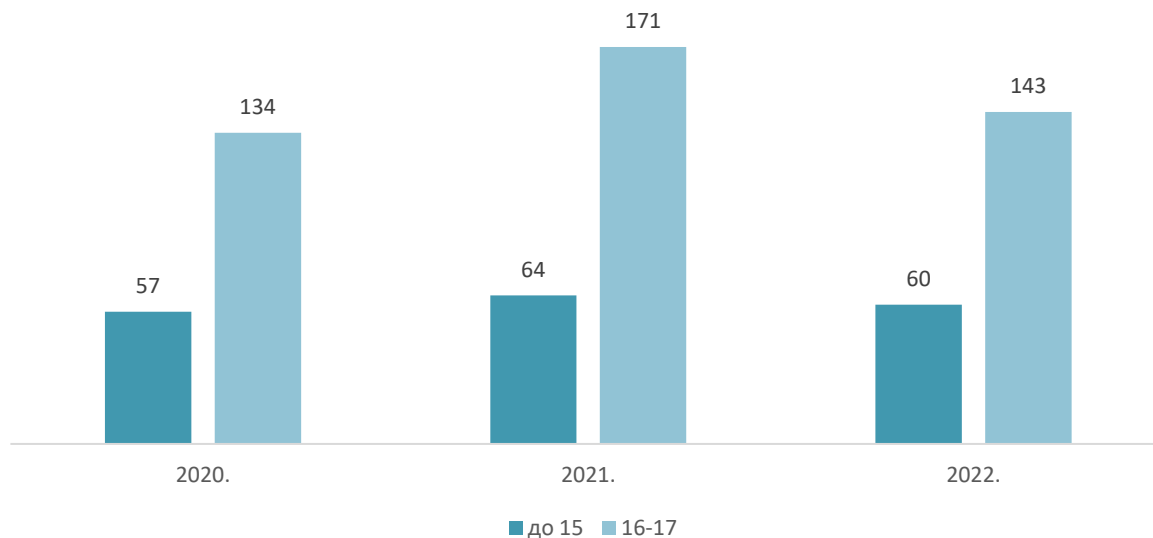
Извор: Извештаји ЛПЛУ

Графикон 3.9 - Деца улице у лиценцираним свратиштима према узрасту, 2018 - 2022.

Извор: Извештаји ЛПЛУ

Графикон 3.10 - Деца жртве дечјег брака према узрасту, 2020 - 2022.

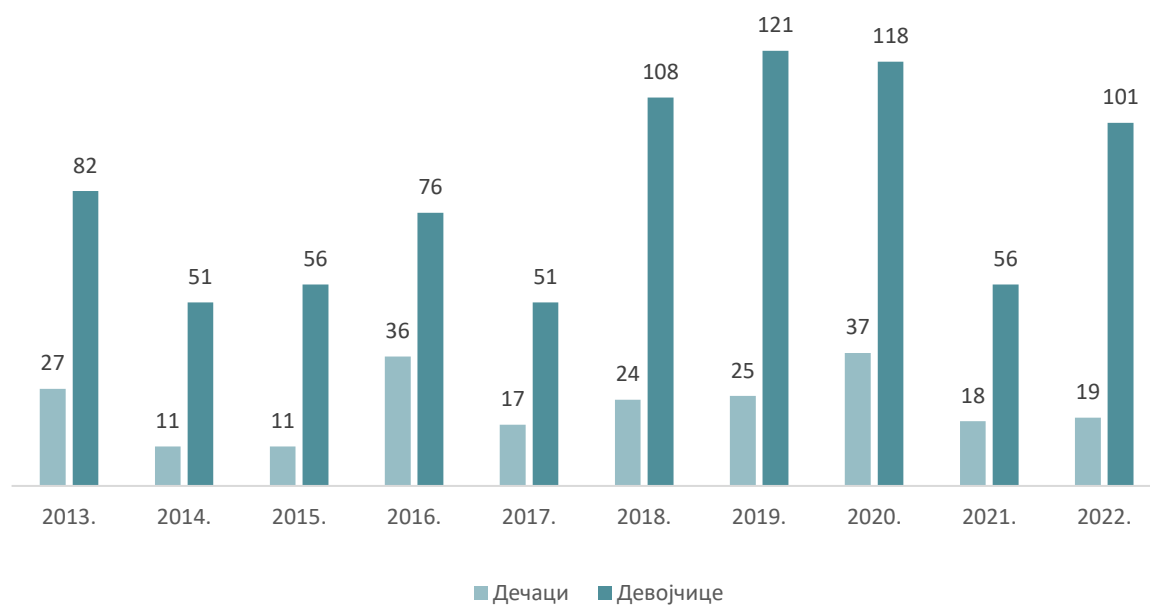
Извор: Упитник о деци жртвама дечјег брака на евиденцији ЦСР

Графикон 3.11 - Деца жртве злоупотребе дечјег рада према изложености штетним условима, опасним околностима и делатностима на раду, 2022. (%)

Извор: Упитник о деци жртвама злоупотребе дечјег рада на евиденцији ЦСР

Графикон 3.12 - Деца жртве трговине људима према полу, 2013 - 2022.

Извор: Извештаји Центра за заштиту жртава трговине људима

ДЕЦА СА ПРОБЛЕМИМА У ПОНАШАЊУ

У пословима заштите малолетника у употреби су термини малолетници са проблемима у понашању и малолетници у сукобу са законом. Закон о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривично-правној заштити малолетних лица под термином „деца“ подразумева узраст од 0-14 година, док се у социјалној заштити термин „деца“ односи на узраст од 0-18 година. Како би се обезбедило разумевање термина из домена кривично-правне заштите, у овом делу извештаја, користе се два термина: „млађи малолетници“ само за узраст деце до 14 година, а термин „малолетници“ обухвата сву децу узраста од рођења до 18 година.

За потребе годишњег извештавања, односно ефикаснијег прикупљања података, дефинисане су следеће две категорије:

Малолетници са проблемима у понашању су малолетници са проблемима у понашању у школи, са родитељима, старатељима и заједницом, и малолетници који својим понашањем угрожавају себе и околину; малолетници који се суочавају са тешкоћама због злоупотребе алкохола, дроге или других опојних средстава и малолетници са проблемима у понашању који нису починили кривична дела нити прекршаје.

Малолетници у сукобу са законом (Кривични и Прекршајни закон) су малолетници који су у контакту са кривично-правним системом због сумње, оптужбе или осуде да су починили кривично дело.

Лицу које у време извршења противправног дела, у закону предвиђеног као кривично дело, није навршило четрнаест година, не могу се изрећи кривичне санкције ни применити друге мере које предвиђа овај закон³⁵. Закон даље одређује као кривично одговорну децу узраста од 14 до 18 година живота, према којој се, као и млађим пунолетним лицима, од 18 до 21 године, могу изрећи васпитне мере од стране суда, а ангажовање центра за социјални рад, као органа старатељства, је обавезно.

Врсте кривичних санкција³⁶

Малолетницима за учињена кривична дела могу се изрећи **васпитне мере, казна малолетничког затвора³⁷ и мере безбедности³⁸**. Млађим малолетницима могу се изрећи само васпитне мере. Старијим малолетницима могу се изрећи васпитне мере, а изузетно може се изрећи казна малолетничког затвора. Под условима предвиђеним овим законом малолетницима се могу изрећи мере безбедности.

Васпитне мере које суд може изрећи су:

- Мере упозорења и усмеравања: судски укор и посебне обавезе,
- Мере појачаног надзора: појачан надзор од стране родитеља, усвојитеља или старатеља, појачан надзор у другој породици, појачан надзор од стране органа старатељства, појачан

³⁵Закон о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривично-правној заштити малолетних лица, ("Службени гласник РС", број 85 од 6. октобра 2005.)

³⁶Закон о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривично-правној заштити малолетних лица, ("Службени гласник РС", број 85 од 6. октобра 2005.)

³⁷Члан 60 Кривичног законика ("Сл. Гласник РС", бр. 85/2005, 88/2005 - испр., 107/2005 - испр., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016 и 35/2019)

³⁸члан 79 Кривичног законика ("Сл. Гласник РС", бр. 85/2005, 88/2005 - испр., 107/2005 - испр., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016 и 35/2019)

надзор уз дневни боравак у одговарајућој установи за васпитавање и образовање малолетника,

▪ Заводске мере: упућивање у васпитну установу³⁹, упућивање у васпитно - поправни дом⁴⁰, упућивање у посебну установу за лечење и оспособљавање.

Суд изриче меру **упућивања у васпитну установу** када малолетника треба издвојити из дотадашње средине и обезбедити му помоћ и стални надзор од стране стручних лица⁴¹. Према ЗСЗ васпитне мере спроводе Установе за васпитање деце и омладине⁴², малолетник у установи може остати најмање шест месеци, а највише две године, с тим да суд сваких шест месеци разматра да ли постоје основи за обуставу извршења мере или за њену замену другом васпитном мером.

Малолетници који учествују у извршењу кривичних дела

Према лицу које у време извршења кривичног дела није навршило 14 година не могу се изрећи кривичне санкције⁴³ ни применити друге мере предвиђене законом. У односу на малолетне учиниоце кривичних дела суд може применити васпитне налоге и предузети кривичне санкције⁴⁴.

Васпитни налог је посебна мера која нема карактер кривичне санкције, чија сврха није покретање кривичног поступка према малолетном учиниоцу кривичног дела или обустава поступка, већ да се васпитним налогом утиче на правилан развој малолетника, јачање његове личне одговорности и превенира даље чињење кривичних дела. Центар за социјални рад, у улози органа старатељства, учествује у свим поступцима према малолетним учиниоцима кривичних дела, као и према млађим пунолетним лицима (до 21 године) и у реализацији васпитних налога и васпитних мера.

Услуге социјалне заштите

Деци и младима који су у сукобу са законом, родитељима, школом или заједницом, доступне су услуге смештаја (смештај у установе за васпитање деце и омладине и смештај у прихваталиште), дневне услуге у заједници - **услуга дневног боравка** на начин који не омета њихово школовање или одлазак на посао како би се унапредио квалитет живота корисника у властитој социјалној средини кроз одржање и развијање социјалних, психолошких и физичких функција и вештина, како би се у што већој мери оспособили за самосталан живот⁴⁵.

---

³⁹Према Уредби о мрежи установа социјалне заштите ("Службени гласник РС", бр.16/2012 и 12/2013) у систему социјалне заштите основане су три установе социјалне заштите за васпитање деце и омладине у Београду, Књажевцу и Нишу

⁴⁰Члан 21 Закона о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривично-правној заштити малолетних лица. У надлежности Министарства правде, Управе за извршење кривичних санкција постоји Васпитно-поправни дом у Крушевцу

⁴¹Члан 20 Закона о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривично-правној заштити малолетних лица, ("Службени гласник РС", број 85 од 6. октобра 2005.)

⁴²Према члану 127 ЗСЗ, („Службени гласник РС“, бр. 24/2011)

⁴³Члан 4 Кривичног законика ("Сл. Гласник РС", бр. 85/2005, 88/2005 - испр., 107/2005 - испр., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016 и 35/2019)

⁴⁴Члан 5 Закона о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривично-правној заштити малолетних лица, ("Службени гласник РС", број 85 од 6. октобра 2005.)

⁴⁵Правилник о ближим условима и стандардима за пружање услуга социјалне заштите („Сл. Гласник РС“, бр. 42/2013 од 14.05.2013. године, а ступио на снагу 22.05.2013.

Преглед најважнијих запажања:

- У 2022. години на евиденцији ЦСР је укупно 14.219 малолетника са проблемима у понашању и у сукобу са законом⁴⁶. Од укупног броја, број малолетника са проблемима у понашању је 6.230 а број малолетника у сукобу са законом износи 7.989 (Графикон 4.1).
- Укупан број деце са проблемима у понашању у 2022. години је виши од петогодишњег просека који износи 5.970 У односу на 2018. годину евидентира се смањење броја кривично неодговорне деце (до 14 година) за 20,7% и повећање броја кривично одговорне деце (од 14 до 17 година) за 13,5% (Графикон 4.2).
- Укупан број деце у сукобу са законом у 2022. години нижи је од петогодишњег просека који износи 8.240. У односу на 2018. годину евидентира се смањење броја кривично неодговорне деце (до 14 година) за 16,1% и смањење броја кривично одговорне деце (од 14 до 17 година) за 4,8% (Графикон 4.3).
- У 2022. години, укупан број малолетника према којима су изречене васпитне мере износио је 3.495. У структури васпитних мера најзаступљеније су мере упозорења и усмеравања⁴⁷ са 53,5% и мере појачаног надзора⁴⁸ са 42,1%. Заводске мере⁴⁹ су заступљене са само 4,4% (Графикон 4.4).
- У 2022. години малолетницима је изречено укупно 1.166 судских укора (пренети и нови) и 703 мере посебне обавезе (пренете и нове), што је ниже од петогодишњег просека броја судских укора и мера посебне обавезе. У односу на 2018. годину, број судских укора смањено се за 24,4% а број мера посебне обавезе за 21,5% (Графикон 4.5).
- У 2022. години изречено је 1.223 васпитних мера појачаног надзора што представља смањење од 51,8% у односу на 2013. годину (Графикон 4.6). У укупном броју мера појачаног надзора у 2022. години удео мера које примењује орган старатељства је 58,6%, а удео мера које примењују родитељи, усвојитељи или старатељи 39,2% (Графикон 4.7).
- На дан 31.12.2022. у установама за васпитање деце и омладине смештај је користило укупно 36 малолетника (Графикон 4.8), од којих је 75% упућено од стране органа старатељства (Графикон 4.9).⁵⁰

---

⁴⁶14.219 је збир броја новоевидентираних, броја пренетих и броја реактивираних случајева малолетника са проблемима у понашању и у сукобу са законом

⁴⁷ Судски укор и мере посебне обавезе

⁴⁸ Појачан надзор од стране родитеља, усвојитеља или старатеља; појачан надзор у другој породици; појачан надзор од стране органа старатељства и појачан надзор уз дневни боравак

⁴⁹ Упућивање у васпитну установу; упућивање у васпитно-поправни дом; упућивање у посебну установу за лечење и оспособљавање

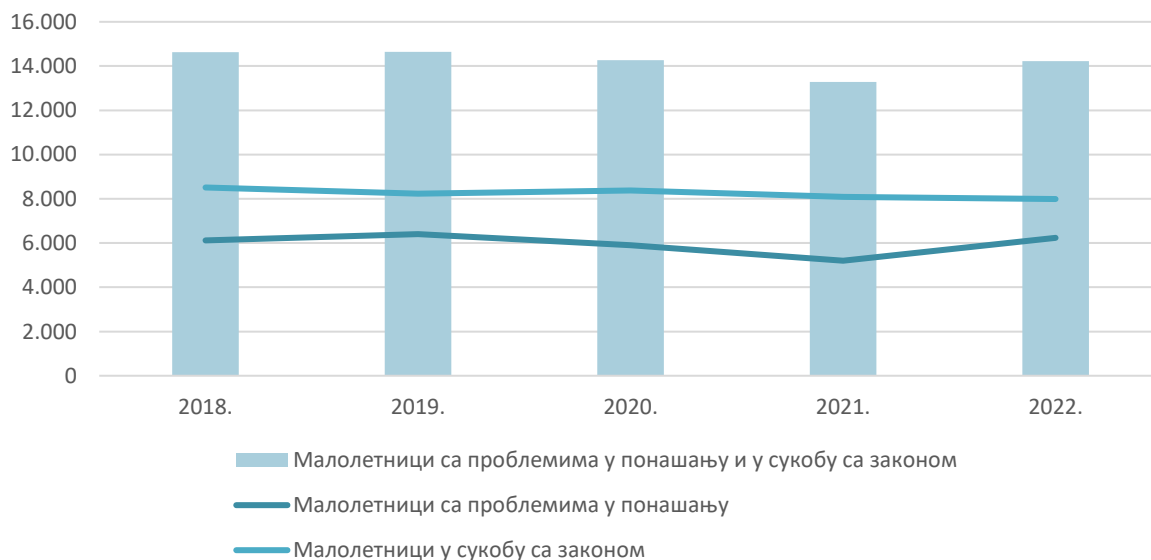
⁵⁰ Детаљнији подаци о карактеристикама деце у установама за васпитање деце и омладине доступни су у Извештају о раду установа за смештај деце и младих, на сајту РЗСЗ:

<http://www.zavodsz.gov.rs/media/2573/izvestaj-o-radu-ustanova-za-decu-i-mlade-2022.pdf>

- Број васпитних мера посебне обавезе изречених у току 2022. године износи 620 а у десетогодишњем периоду забележено је смањење примене ових мера за 41,2%.
- Број изречених мера безбедности према старијим малолетницима у 2022. години износи 24. Мере безбедности су најмање заступљена врста мера за малолетнике, са просечним уделом од 1,4% у десетогодишњем периоду.
- У 2022. години изречено је 697 васпитних налога, што представља повећање од 45,2% у односу на 2013. годину (Графикон 4.10), а најзаступљенији су васпитни налози који се односе на укључивање, без накнаде, у рад хуманитарних организација или послове социјалног, локалног или еколошког садржаја (Графикон 4.11) чији је просечни удео у десетогодишњем периоду 39,6%.
- У току 2022. године 57 малолетника је упућено у васпитно-поправни дом Крушевац⁵¹. У десетогодишњем периоду регистровано је смањење од 67,8% у броју малолетника упућених у васпитно-поправни дом.
- У 2022. години изречено је седам кривичних санкција малолетничког затвора према старијим малолетним лицима.
- Услуге дневног боравка за децу и младе са проблемима у понашању које пружају лиценцирани пружаоци услуга⁵² је у 2022. години користило 106 деце са проблемима у понашању што је за 18,5% мање него у 2018. години (Графикон 4.12).

Графикон 4.1 - Малолетници са проблемима у понашању и у сукобу са законом на евиденцији ЦСР, 2018 – 2022.

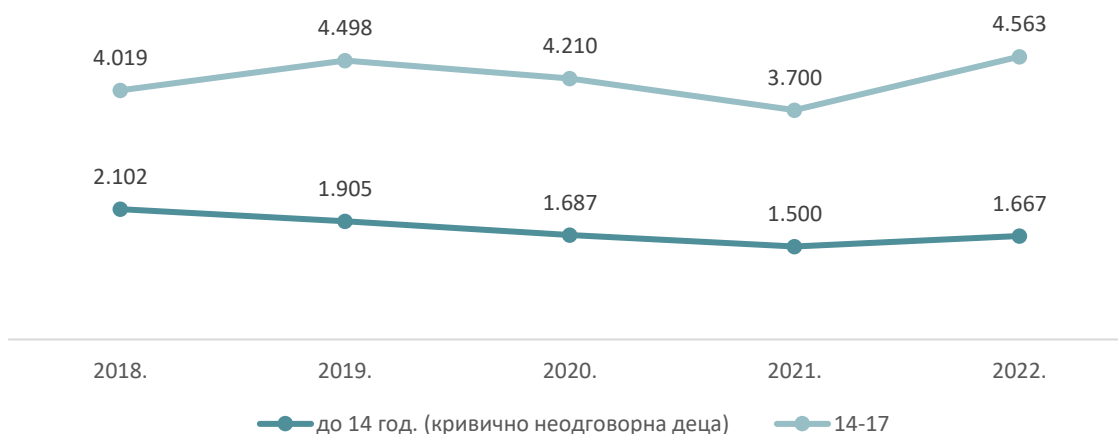

Извор: Извештаји ЦСР

⁵¹ Васпитно поправни дом Крушевац је једина васпитно-поправна установа на територији Републике Србије.

⁵² Подаци су парцијални јер се односе само на три лиценцирана пружаоце услуге у 2022. години: у Бору, Краљеву и Крагујевцу

Графикон 4.2 – Малолетници са проблемима у понашању на евиденцији ЦСР према узрасту, 2018 – 2022.

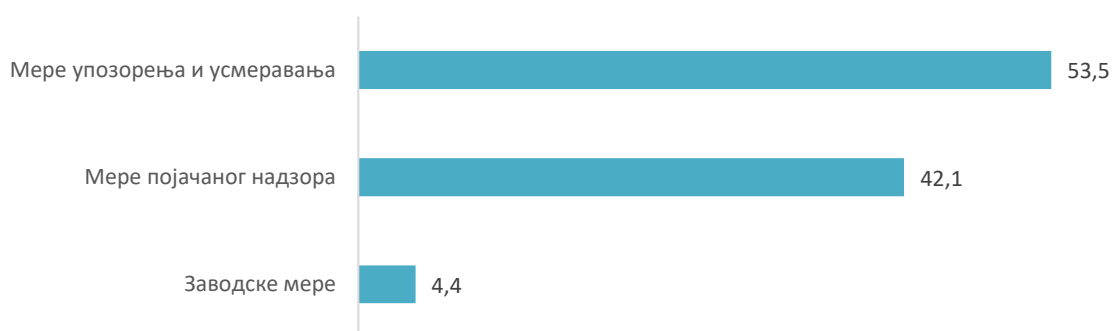
Извор: Извештаји ЦСР

Графикон 4.3 – Малолетници у сукобу са законом на евиденцији ЦСР према узрасту, 2018 – 2022.

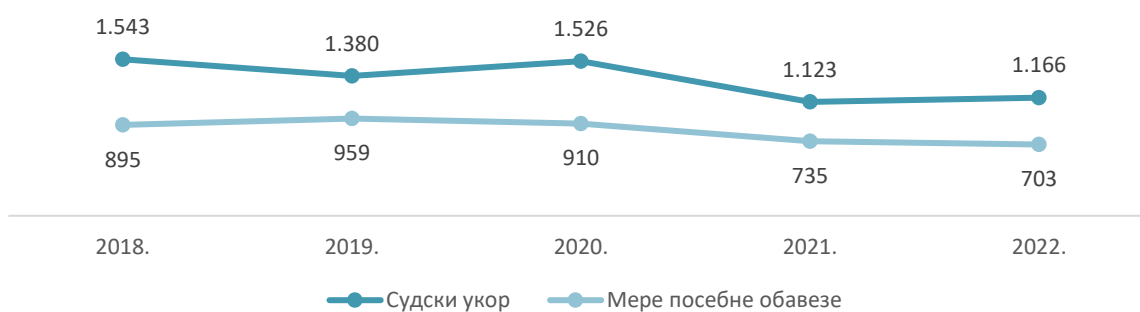
Извор: Извештаји ЦСР

Графикон 4.4 - Малолетници на евиденцији ЦСР којима су изречене васпитне мере према врсти мера, 2022. (%)

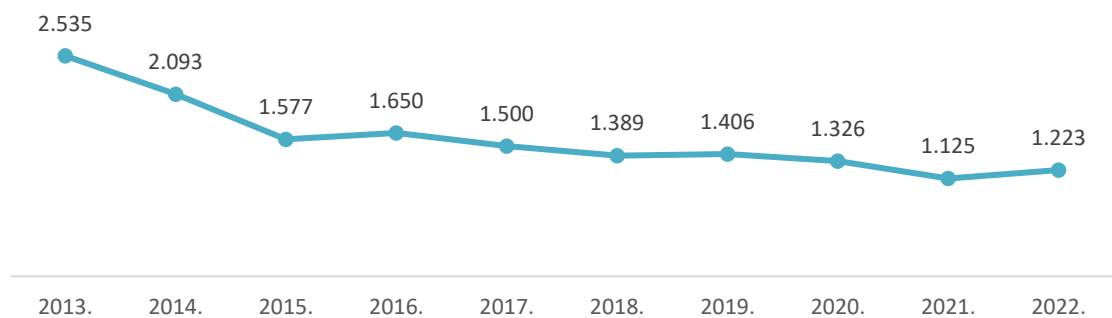
Извор: Извештаји ЦСР

Графикон 4.5 – Мере упозорења и усмеравања, 2018 – 2022.

Извор: Извештаји ЦСР

Графикон 4.6 - Васпитне мере појачаног надзора изречене у току године, 2013 - 2022.

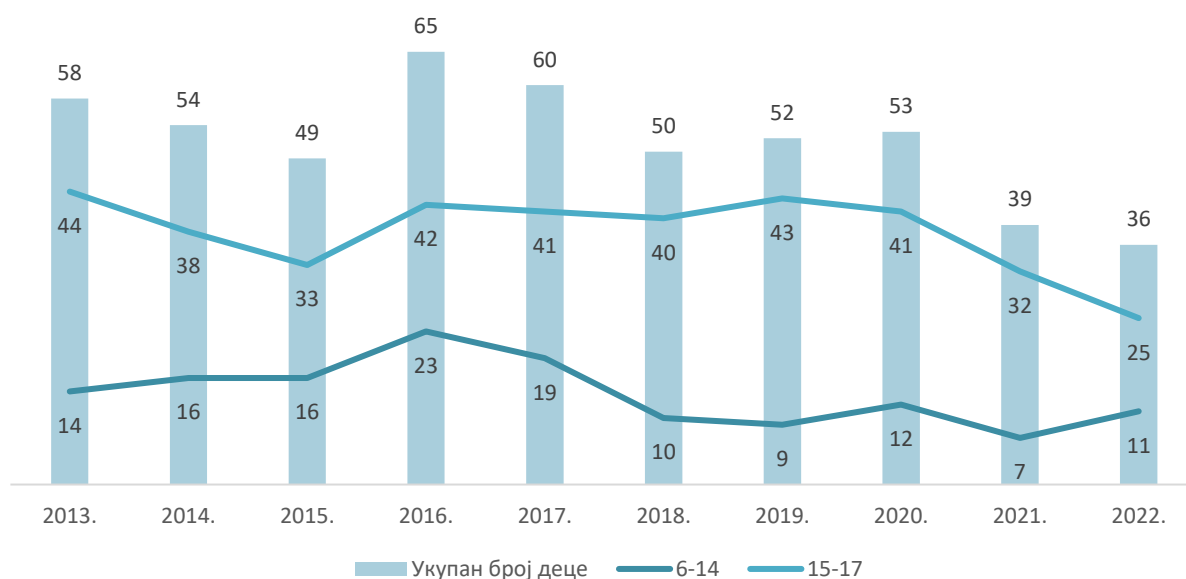
Извор: Извештаји ЦСР

Графикон 4.7 - Васпитне мере појачаног надзора према врсти појачаног надзора, 2013 – 2022.

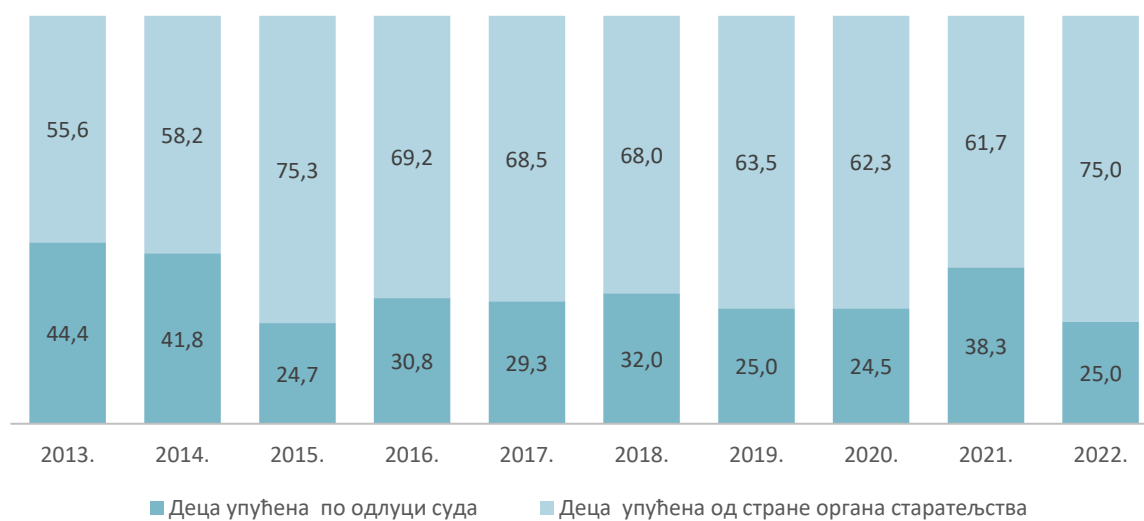
Извор: Извештаји ЦСР

Графикон 4.8 - Малолетници на смештају у установама за васпитање деце и младих према узрасту, 2013 – 2022.

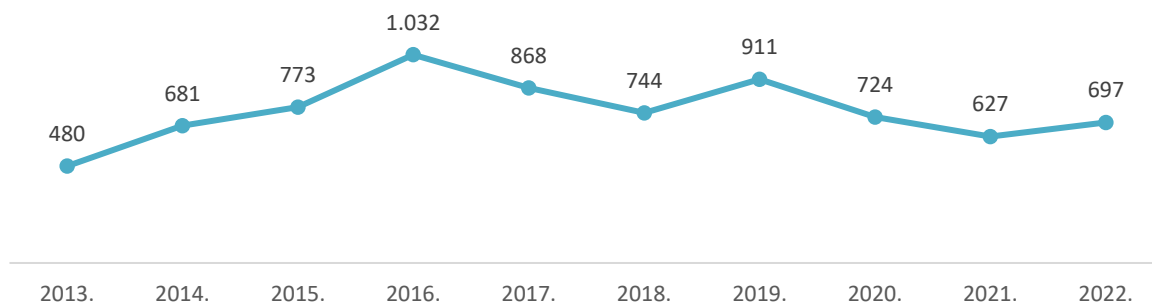
Извор: Извештаји установа за васпитање деце и омладине

Графикон 4.9 - Малолетници на смештају у установама за васпитање деце и младих према начину упућивања, 2013 – 2022. (%)

Извор: Извештаји установа за васпитање деце и омладине

Графикон 4.10 – Број васпитних налога изречених у току године, 2013 – 2022.

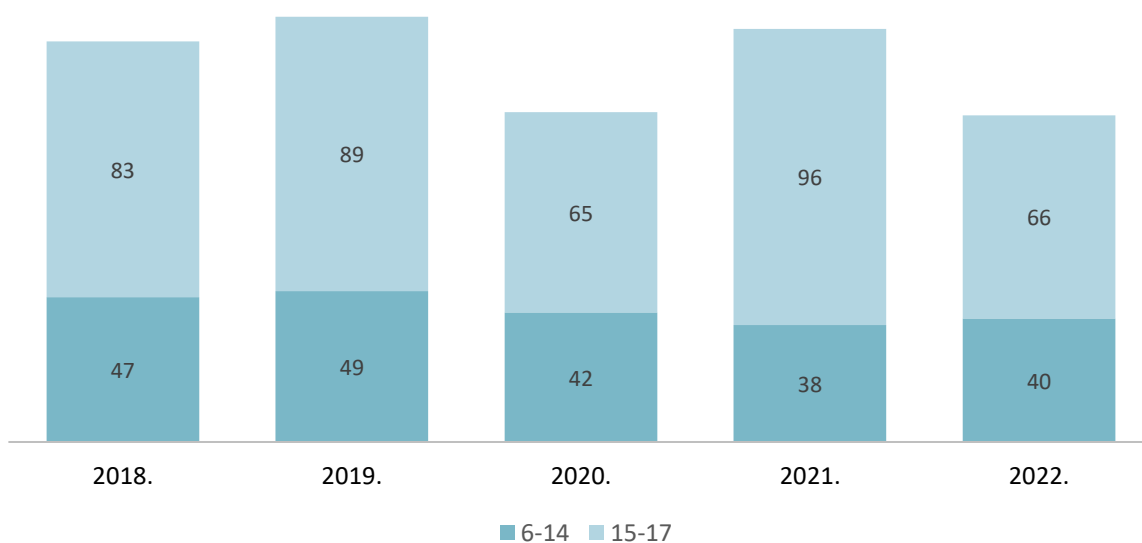
Извор: Извештаји ЦСР

Графикон 4.11 – Структура воспитних налога, 2022.

Извор: Извештаји ЦСР

Графикон 4.12 - Малолетници са проблемима у понашању у лиценцираним дневним боравцима за децу и младе са проблемима у понашању према узрасту, 2018 - 2022.

Извор: Извештаји ЛПЛУ

ДЕЦА ИЗ ПОРОДИЦА У КРИЗИ

Породице у кризи су породице које због сиромаштва, незапослености, необразованости, поремећених породичних односа, инвалидитета или сметњи у развоју, болести, проблема у понашању деце, недостатака или неадекватне социјалне мреже и других разлога, нису у стању да обезбеде адекватне услове за безбедан развој детета.

Карактеристике породица у кризи и одговори на њихове потребе мерени су и представљени преко појединца као корисника система СЗ (детета или родитеља). Породице које по својим карактеристикама припадају у корисничку групу породица у кризи су:

- *Породице са поремећеним породичним односима - хетерогена група породица у којима су односи поремећени из различитих разлога,*
- *Породице у којима се родитељи споре око вршења родитељског права,*
- *Породице у којима је најбољи интерес детета угрожен или права и безбедност деце нису довољно осигурани.*

Ове породице постају корисници ЦСР на различите начине: путем пријава које могу упутити чланови породице, институције из различитих система, грађани или ЦСР по службеној дужности⁵³.

Деца чији се родитељи споре око вршења родитељског права - *Закон о социјалној заштити препознаје групу деце чији се родитељи споре око вршења родитељског права, односно:*

- 1) деца чији су родитељи у поступку развода брака, односно у спору око вршења родитељског права*
- 2) деца чији родитељи након развода брака споре око регулисања личних односа детета са родитељем са којим не живи,*
- 3) деца чији родитељи се споре око издржавања.*

Лишавање родитељског права - *Према Породичном закону родитељ може бити потпуно или делимично лишен родитељског права. До потпуног лишења родитељског права долази када родитељ злоупотребљава права или грубо занемарује дужности из садржине родитељског права. До делимичног лишења родитељског права долази уколико родитељ несавесно врши права или дужности из садржине родитељског права.*

Надзор над вршењем родитељског права

Превентивни надзор *над вршењем родитељског права обавља орган старатељства када доноси одлуке којима омогућава родитељима да врше родитељско право у циљу заштите интереса детета (обухвата поступке одређивања личног имена, располагања имовином, итд).*

Корективни надзор *над вршењем родитељског права обавља орган старатељства када је интерес детета у билошкој породици угрожен, а процењује се да постоји капацитет породице да се постигне позитивна промена и унапреде родитељске компетенције, односно да се одговори на потребе детета на примеренији начин.*

Мере корективног надзора су:

- *Упозорење родитељима на недостатке у вршењу родитељског права*
- *Упућивање родитеља на разговор у породично саветовалиште или установу специјализовану за посредовање у породичним односима*

---

⁵³ ЦСР не воде посебну евиденцију о овим породицама, а подаци се региструју преко евидентиране деце чији је интерес угрожен из различитих разлога

- *Захтев родитељима да положи рачун о управљању имовином детета*

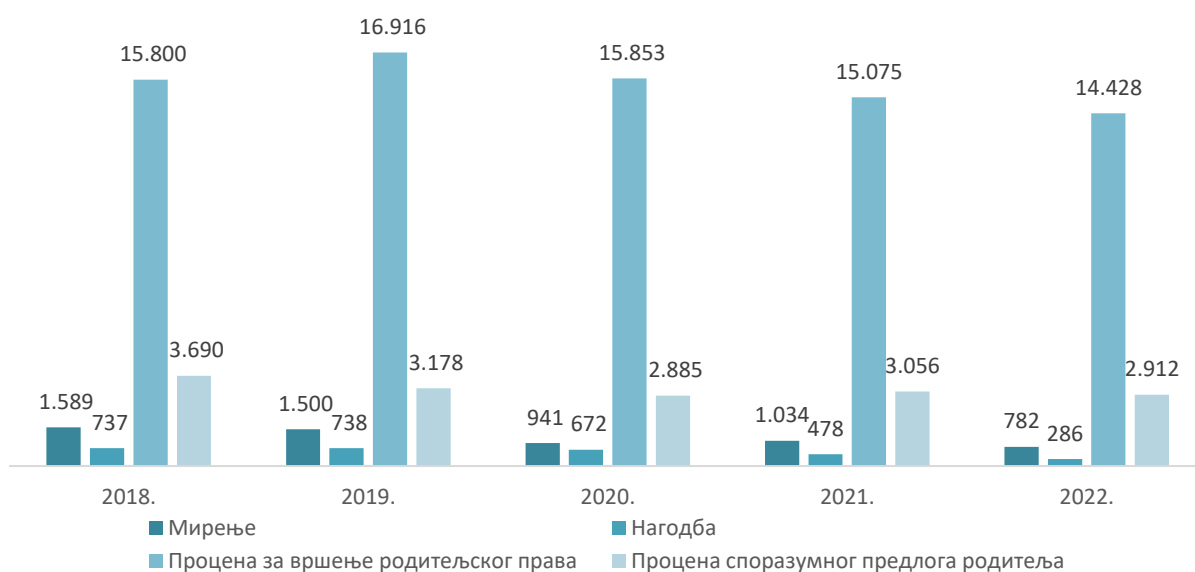
Саветодавно-терапијске и социо-едукативне услуге пружају се као вид помоћи појединцима и породицама које су у кризи ради унапређивања породичних односа, превазилажења кризних ситуација и стицања вештина за самосталан и продуктиван живот у друштву.

Саветодавно усмеравање је активност стручног радника у ЦСР која се у оквиру редовног рада са корисником спроводи без упућивања на посебну услугу.

Преглед најважнијих запажања:

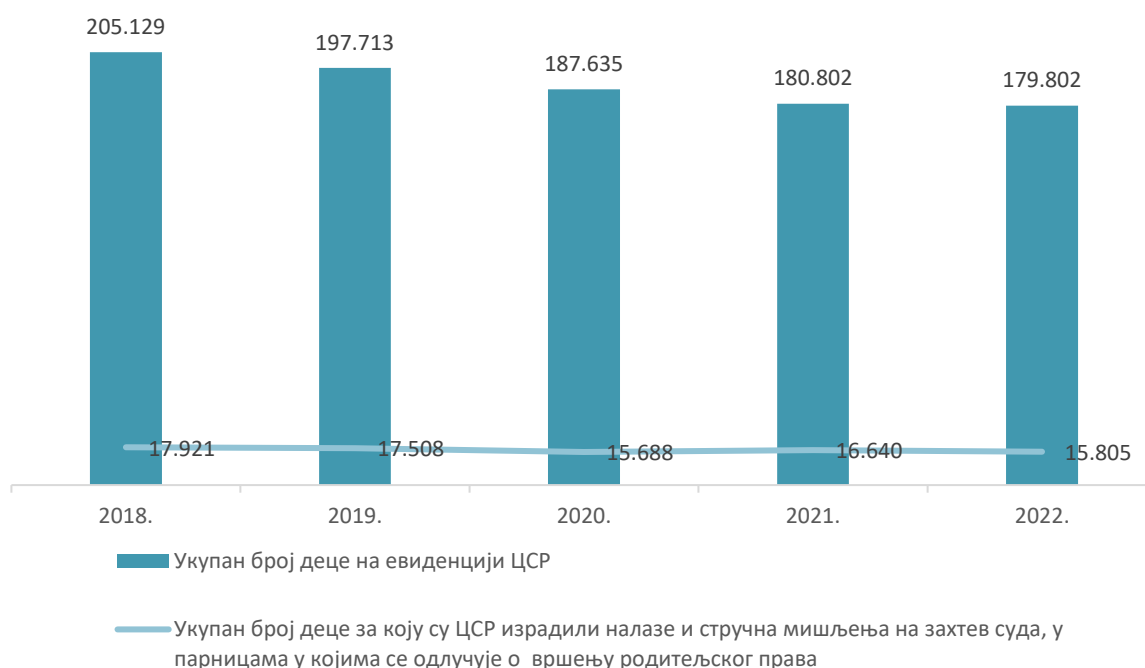
- Укупан број деце за које је ЦСР у 2022. години спроводио поступке у породичним односима је 18.408, што је за 15,6% мање у односу на 2018. годину (Графикон 5.1). Доминирају деца за чије родитеље је ЦСР реализовао процену за вршење родитељског права са просечним уделом од 76,2% у петогодишњем периоду.
- У 2022. години ЦСР су на захтев суда, у парницама у којима се одлучује о заштити права детета или о вршењу, односно лишењу родитељског права, израдили укупно 10.937 налаза и мишљења који се тичу вршења родитељског права за укупно 15.805 деце (Графикон 5.2). Посматрано у петогодишњем периоду, број деце за коју су ЦСР реализовали налазе и стручна мишљења у вези са вршењем родитељског права смањило се за 11,8%.
- У 2022. години стопа деце за коју су ЦСР израдили налазе и стручна мишљења на захтев суда, у парницама у којима се одлучује о вршењу родитељског права, је 13,2 што је у нивоу петогодишњег просека (Графикон 5.3).
- У 2022. години ЦСР су покренули 278 поступака за лишење родитељског права, што је за 16,5% мање него у 2018. години (Графикон 5.4).
- У 2022. години ЦСР су донели укупно 1.249 решења о мерама надзора над вршењем родитељског права (Графикон 5.5) - 804 за мере превентивног надзора и 445 за мере корективног надзора. Посматрано у десетогодишњем периоду забележено је смањење мера превентивног надзора за 37,7%, а мера корективног надзора за 13,4%.

Графикон 5.1 - Деца из породица према којима је ЦСР спроводио поступке у породичним односима према врсти поступака, 2018 - 2022.

Извор: Извештаји ЦСР

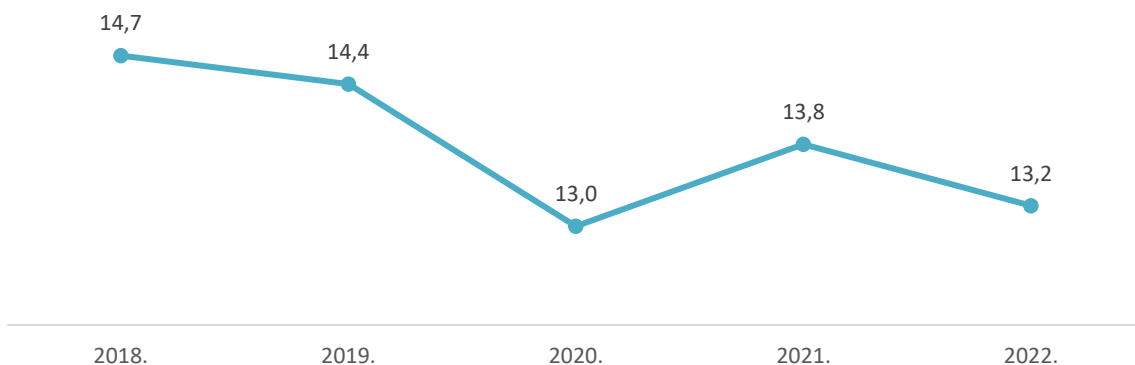
Графикон 5.2 - Деца за коју су ЦСР израдили налазе и стручна мишљења на захтев суда, у парницама у којима се одлучује о вршењу родитељског права, 2018 – 2022.

Извор: Извештаји ЦСР

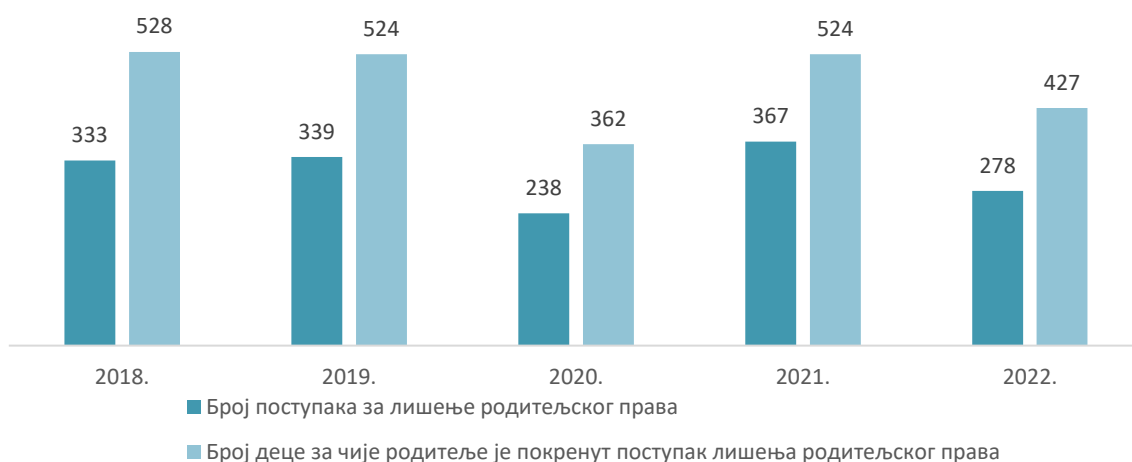

Графикон 5.3 – Стопа деце за коју су ЦСР израдили налазе и стручна мишљења на захтев суда, у парницама у којима се одлучује о вршењу родитељског права, 2018 – 2022. (на 1.000 деце у популацији РС)

Извор: РЗС – Процене становништва, Извештаји ЦСР

Графикон 5.4 – Деца за чије родитеље је покренут поступак лишења родитељског права, 2018 - 2022.

Извор: Извештаји ЦСР

Графикон 5.5 - Решења о мерама надзора над вршењем родитељског права, 2013 – 2022.

Извор: Извештаји ЦС

Графикон 5.6 – Мере корективног надзора над вршењем родитељског права, 2013 - 2022.

Извор: Извештаји ЦСР

Графикон 5.7 - Број случајева код којих је примењено саветодавно усмеравање од стране водитеља случаја, 2013 - 2022.

Извор: Извештаји ЦСР

ДЕЦА СА СМЕТЊАМА У РАЗВОЈУ

Деца са сметњама у развоју су корисници услуга социјалне заштите ако имају сметње у развоју (телесне, интелектуалне, менталне, сензорне, говорно-језичке, социо-емоционалне, вишеструке), а њихове потребе за негом и материјалном сигурношћу превазилазе могућности породице⁵⁴.

Сагледавање положаја и потреба деце са сметњама у развоју у систему социјалне заштите отежано је непостојањем општеприхваћене дефиниције деце са сметњама у развоју, неуједначеним критеријумима у различитим системима и неадекватном евиденцијом као последицом ових недостатака.

Деца са сметњама у развоју (и њихови родитељи) у систему социјалне заштите користе различите услуге и права^{55 56}: право на увећани дечји додатак⁵⁷, право на посебну новчану накнаду⁵⁸, право на накнаду трошкова боравка у предшколској установи за децу са сметњама у развоју и инвалидитетом⁵⁹ и накнаду зараде, односно накнаду плате за време одсуства са рада ради посебне неге детета⁶⁰.

На основу постојеће евиденције о деци са сметњама у развоју унутар система социјалне заштите, извештајем ће бити приказана деца са сметњама у развоју која остварују следећа права и услуге:

- додатак за помоћ и негу другог лица, увећани додатак за помоћ и негу другог лица
- услуге смештаја (домски смештај, породични смештај, смештај у прихватилиште, предах смештај)
- дневне услуге у заједници (дневни боравак, помоћ у кући, лични пратилац)
- услуге подршке за самосталан живот (становање уз подршку)

Право на додатак за помоћ и негу другог лица (основни и увећани) има лице коме је због телесног или сензорног оштећења, интелектуалних потешкоћа или промена у здравственом стању, неопходна помоћ и нега другог лица да би задовољило своје основне животне потребе⁶¹.

Услуге смештаја - Деца са сметњама могу да буду смештена у следеће услуге смештаја:

- **Породични смештај – хранитељство** је мера заштите детета без родитељског старања или детета са родитељским старањем које привремено не може да живи са својим

⁵⁴ Члан 41 ЗСЗ ("Сл. гласник РС", бр. 24/2011)

⁵⁵ Домски и породични смештај, смештај у прихватилиште, новчана социјална помоћ, једнократне новчане помоћи, спорови око вршења родитељског права, подршка деци са проблемима у понашању, подршка жртвама занемаривања и насиља, итд.

⁵⁶ Подаци о остваривању ових права приказани су у поглављу «Издаци за дечију заштиту из буџета Републике Србије»

⁵⁷ Члан 26 и 31 Закона о финансијској подршци породици с децом ("Сл. гласник РС", бр. 113/2017, 50/2018, 46/2021 - одлука УС, 51/2021 - одлука УС и 53/2021 - одлука УС)

⁵⁸ Чан 94 ЗСЗ ("Сл. гласник РС", бр. 24/2011)

⁵⁹ Члан 35 Закона о финансијској подршци породици са децом ("Сл. гласник РС", бр. 113/2017, 50/2018, 46/2021 - одлука УС, 51/2021 - одлука УС и 53/2021 - одлука УС)

⁶⁰ члан 35 Закона о финансијској подршци породици са децом ("Сл. гласник РС", бр. 113/2017, 50/2018, 46/2021 - одлука УС, 51/2021 - одлука УС и 53/2021 - одлука УС)

⁶¹ члан 92 и 93 ЗСЗ ("Сл. гласник РС", бр. 24/2011)

родитељима. Детету на хранитељству обезбеђује се, адекватна хранитељска породица у складу са његовим специфичним потребама и остваривањем најбољег интереса.

- **Сроднички смештај** подразумева ситуације када дете живи са сродником који је и законски старатељ детета, без формалног хранитељског аранжмана.
- **Услуге домског смештаја** пружају се деци и младима чије се потребе не могу задовољити у оквиру биолошке, сродничке или хранитељске породице нити кроз услуге у заједници, на основу одлуке органа старатељства или суда, до повратка детета или младе особе у биолошку породицу, односно до смештаја у сродничку или хранитељску породицу, усвојења или осамостаљивања.
- **Предах** је услуга смештаја која се пружа најдуже 45 дана у току календарске године, с тим што може трајати најдуже 20 дана у континуитету, деци и младима са сметњама у развоју узраста од пет до 26 година живота.

Дневне услуге у заједници⁶² приказане у овом извештају, а које подржавају боравак корисника у породици и непосредном окружењу, намењене деци са сметњама у развоју су:

- Услуге **дневног борава** доступне су различитим циљним групама, укључујући децу са телесним инвалидитетом, односно интелектуалним тешкоћама, који имају потребу за дневном негом и надзором и подршком у одржању и развијању потенцијала, на начин који не омета њихово школовање⁶³.
- Услуге **помоћи у кући** доступне су деци која имају ограничења физичких и психичких способности услед којих нису у стању да независно живе у својим домовима без редовне помоћи у активностима дневног живота, неге и надзора, при чему је породична подршка недовољна или није расположива⁶⁴.
- **Лични пратилац** доступан је детету са инвалидитетом односно са сметњама у развоју, коме је потребна подршка за задовољавање основних потреба у свакодневном животу у области кретања, одржавања личне хигијене, храњења, облачења и комуникације са другима, под условом да је укључено у васпитно-образовну установу, односно школу, до краја редовног школовања, укључујући завршетак средње школе⁶⁵.

Услуга подршке за самосталан живот приказана у овом извештају⁶⁶ намењена деци са сметњама у развоју је **Становање уз подршку** које је дуготрајно доступно особама са физичким инвалидитетом, интелектуалним или менталним тешкоћама, са навршених 15 година са циљем стицања што већег степена самосталности који им омогућити квалитетнији независан живот у заједници⁶⁷.

---

⁶² У извештају су приказани подаци лиценцираних пружалаца услуге

⁶³ Члан 68 и 69 Правилника о ближим условима и стандардима за пружање услуга социјалне заштите, ("Сл. гласник РС", бр. 42/2013, 89/2018 и 73/2019)

⁶⁴ Члан 73 и 74 Правилника о ближим условима и стандардима за пружање услуга социјалне заштите, ("Сл. гласник РС", бр. 42/2013, 89/2018 и 73/2019)

⁶⁵ Члан 83 и 84 Правилника о ближим условима и стандардима за пружање услуга социјалне заштите, ("Сл. гласник РС", бр. 42/2013, 89/2018 и 73/2019)

⁶⁶ У извештају су приказани подаци лиценцираних пружалаца услуге

⁶⁷ Члан 89 Правилника о ближим условима и стандардима за пружање услуга социјалне заштите, ("Сл. гласник РС", бр. 42/2013, 89/2018 и 73/2019)

Преглед најважнијих запажања:

- У току 2022. године на евиденцији ЦСР је 13.163 деце са сметњама у развоју (Графикон 6.1).
- Стопа деце са сметњама у развоју у систему социјалне заштите у 2022. години износи 11,0 у РС што представља повећање од 43,3% у последњих десет година (Графикон 6.2)
- У полној структури деце са сметњама у развоју на евиденцији ЦСР у 2022. години веће је учешће дечака са 61,5%, што је наставак тренда присутног у протеклих десет година са просечним учешћем дечака од 59,4% (Графикон 6.3).
- Према врстама сметњи у развоју на евиденцији ЦСР у 2022. години доминирају деца са телесним инвалидитетом са 43,9% што се разликује од структуре деце са сметњама у развоју и инвалидитетом у укупној популацији деце са сметњама у развоју у Србији (Графикон 6.5). Према извештају Интерресорне комисије у структури деце са сметњама у развоју удео деце са телесним инвалидитетом је 10%, а доминирају деца са интелектуалним сметњама. На основу тога закључујемо да су деца са сметњама у развоју на евиденцији ЦСР пре свега корисници права на помоћ и негу другог лица⁶⁸.
- Основни додаток за помоћ и негу другог лица у 2021. години користило је 4.485 деце са сметњама у развоју, а увећани 4.334 детета⁶⁹. У десетогодишњем периоду број деце корисника основног додатка за помоћ и негу другог лица порастао је за 41,3% а у истом периоду број деце корисника увећаног додатка за помоћ и негу другог лица повећан је за 31,7% (Графикон 6.6).
- У 2022. години на смештају у установама је 382 деце са сметњама у развоју (Графикон 6.7) што је номинално мање за 23,9% него у 2018. години. Међутим, удео деце са сметњама у развоју на домском смештају је континуирано висок и у 2022. години износи 66,4%⁷⁰.
- У 2022. години услугу дневног боравка за особе са инвалидитетом лиценцираних пружалаца користи 278 деце што је за 5,1% мање него у 2018. години (Графикон 6.8). Удео деце у укупном броју корисника услуге дневног боравка за особе са инвалидитетом у 2022. години износи 16,5%.
- Услугу личног пратиоца коју пружају лиценцирани пружаоци у 2022. години користи 2.869 деце, што представља повећање од 193,9% у протеклих пет година као последица повећања броја лиценцираних пружалаца услуге (Графикон 6.9).

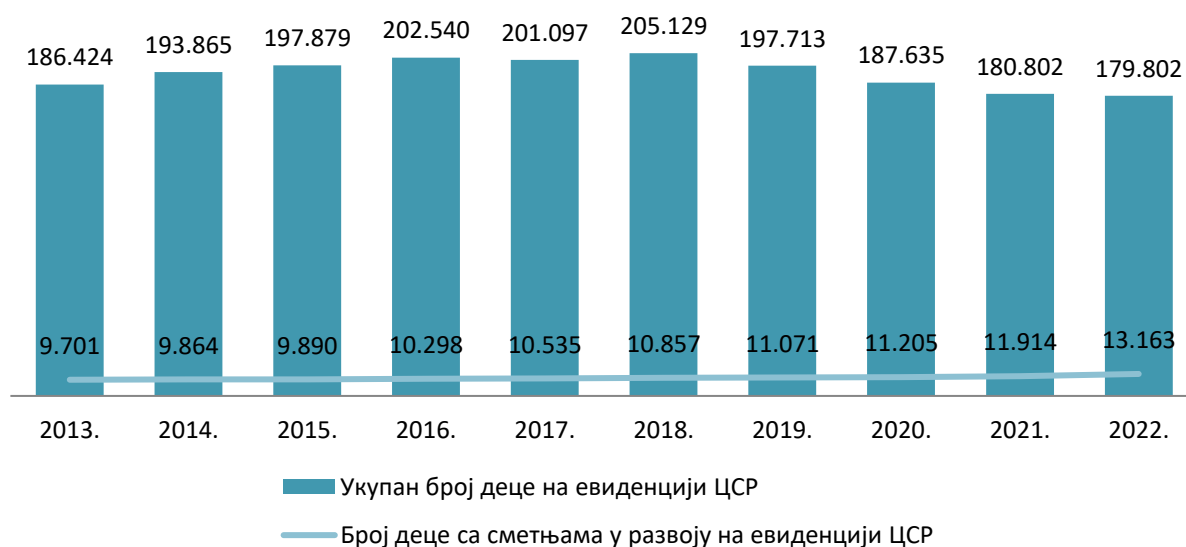
⁶⁸ Према извештају Интерресорне комисије из 2019. године доминирају деца са интелектуалним сметњама са 27%. Удео деце са сметњама из спектра аутизма, са дефицитом пажње и хиперактивношћу је 16%, а деца са вишеструким сметњама 15%. Удео деце са телесним инвалидитетом је 10% (Извор: СКГО 2020, необјављен извештај).

⁶⁹ У току израде извештаја РЗСЗ није располагао са потпуним подацима о броју деце корисника ТНП у 2022. години

⁷⁰ Детаљније о карактеристикама деце са сметњама у развоју у домском смештају доступни су у Извештају о раду установа за смештај деце и младих, на сајту РЗСЗ: <http://www.zavodsz.gov.rs/media/2573/izvestaj-o-rad-u-ustanova-za-decu-i-mlade-2022.pdf>

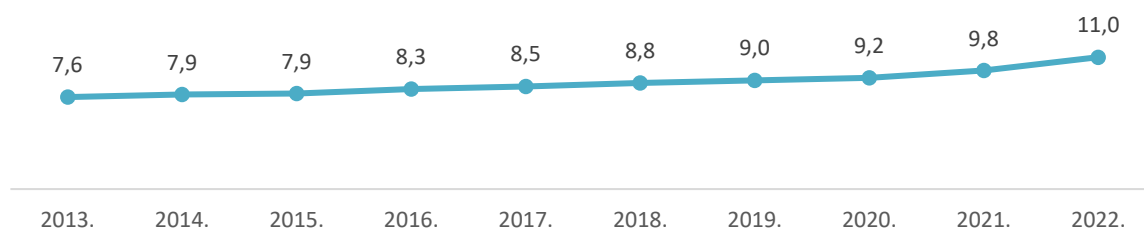
- У 2022. години услугу помоћи у кући коју пружају лиценцирани пружаоци користи 124 деце. Посматрано у петогодишњем периоду, удео деце у укупном броју корисника услуге помоћ у кући је веома низак и износи 0,7% (Графикон 6.10). Од 104 пружаоца који су у 2022. године пружали услугу, 17 или 16,3% пружалаца је пружало услугу деци.
- У 2022. години услугу предах смештаја коју пружају лиценцирани пружаоци користи 45 деце која чине 24,2% од укупног броја корисника. Већина односно 37 корисника су дечаци узраста од 15 до 17 година.
- У 2022. години ниједно дете са сметњама у развоју није користило услугу становања уз подршку за особе са инвалидитетом, иако су на евиденцији МРЗБСП три лиценцирана пружаоца ове услуге.

Графикон 6.1 - Деца са сметњама у развоју у односу на укупан број деце на евиденцији ЦСР, 2013 – 2022.

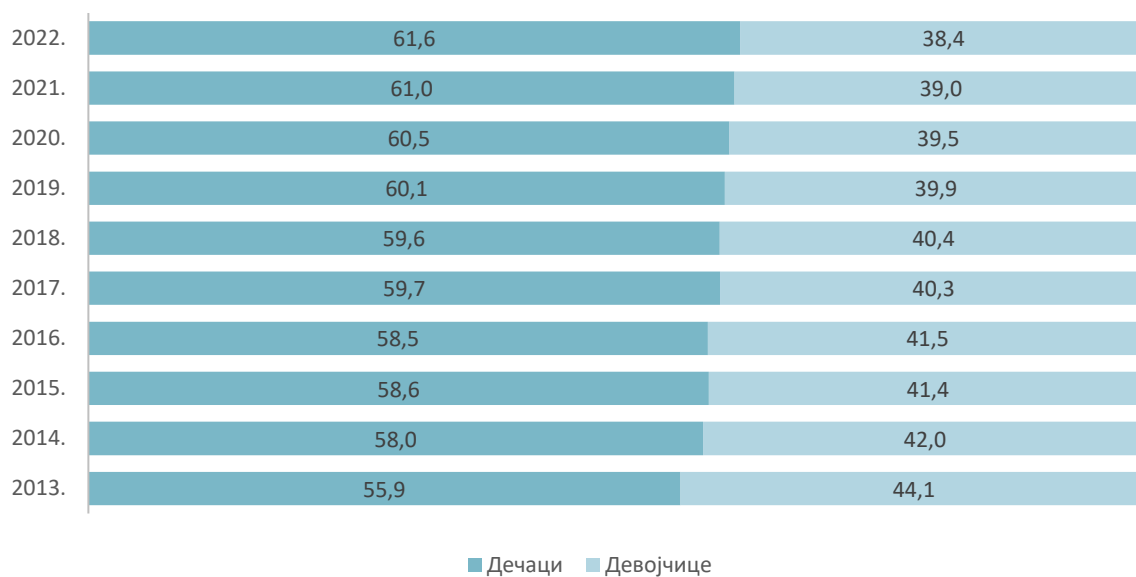
Извор: Извештаји ЦСР

Графикон 6.2 – Стопа деце са сметњама у развоју у систему социјалне заштите, 2013 – 2022. (на 1.000 деце у популацији РС)

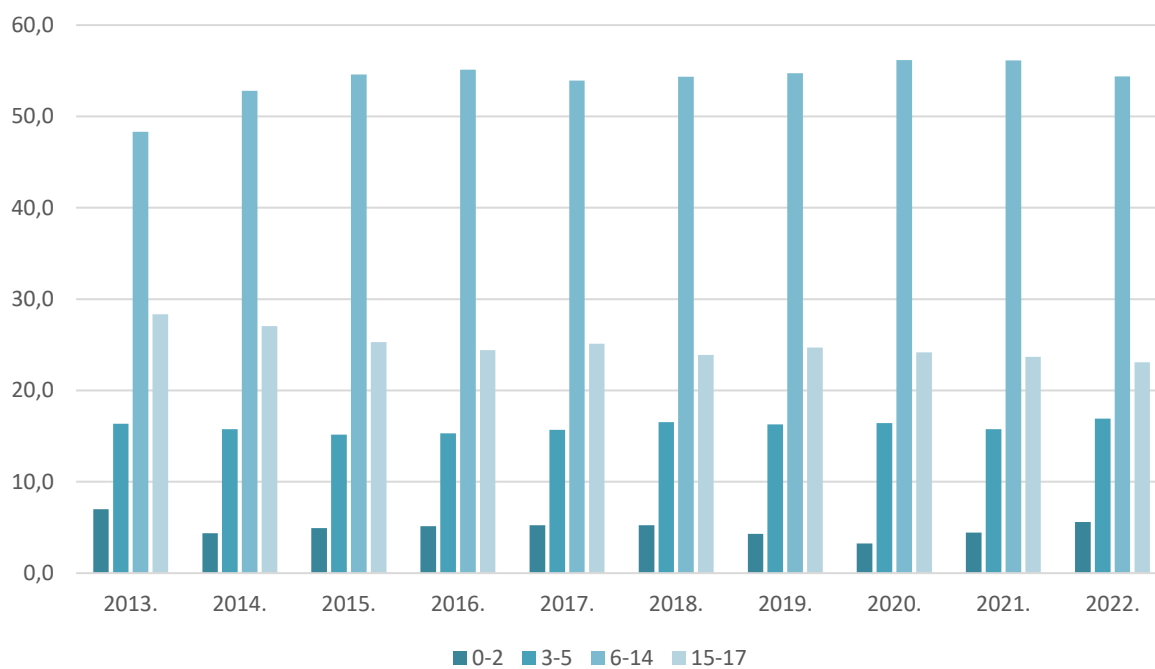
Извор: РЗС – Процене становништва, Извештаји ЦСР

Графикон 6.3 - Деца са сметњама у развоју на евиденцији ЦСР према полу, 2013 – 2022. (%)

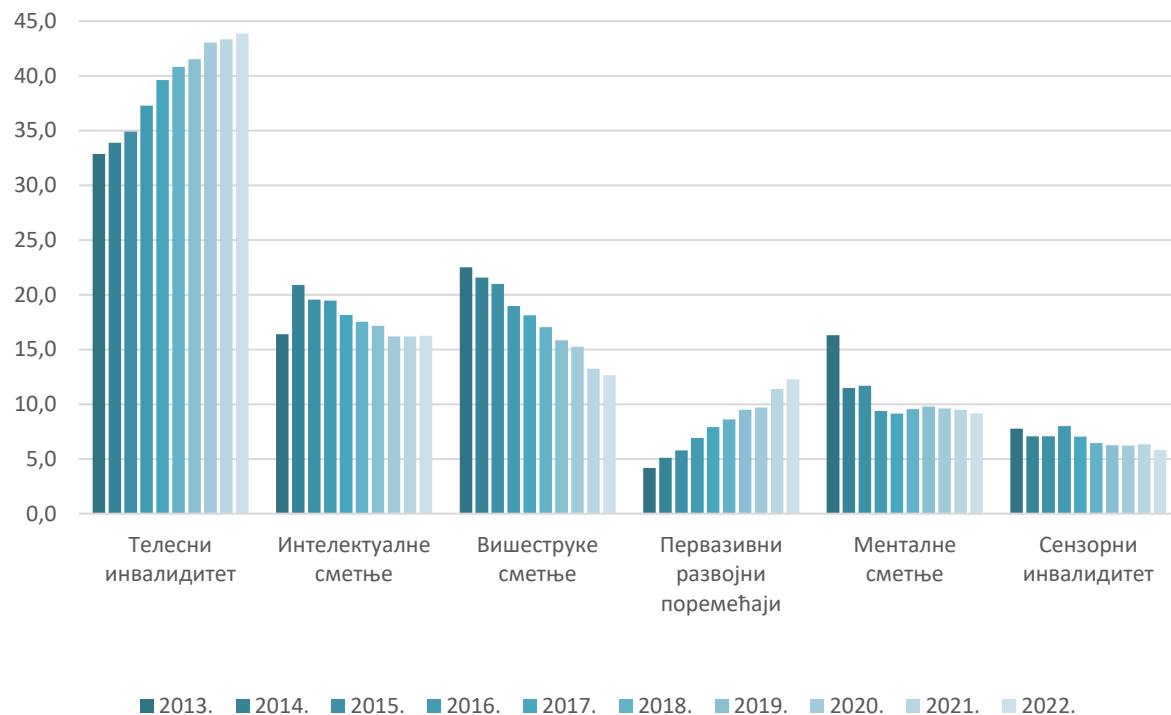
Извор: Извештаји ЦСР

Графикон 6.4 - Деца са сметњама у развоју на евиденцији ЦСР према узрасту, 2013 – 2022. (%)

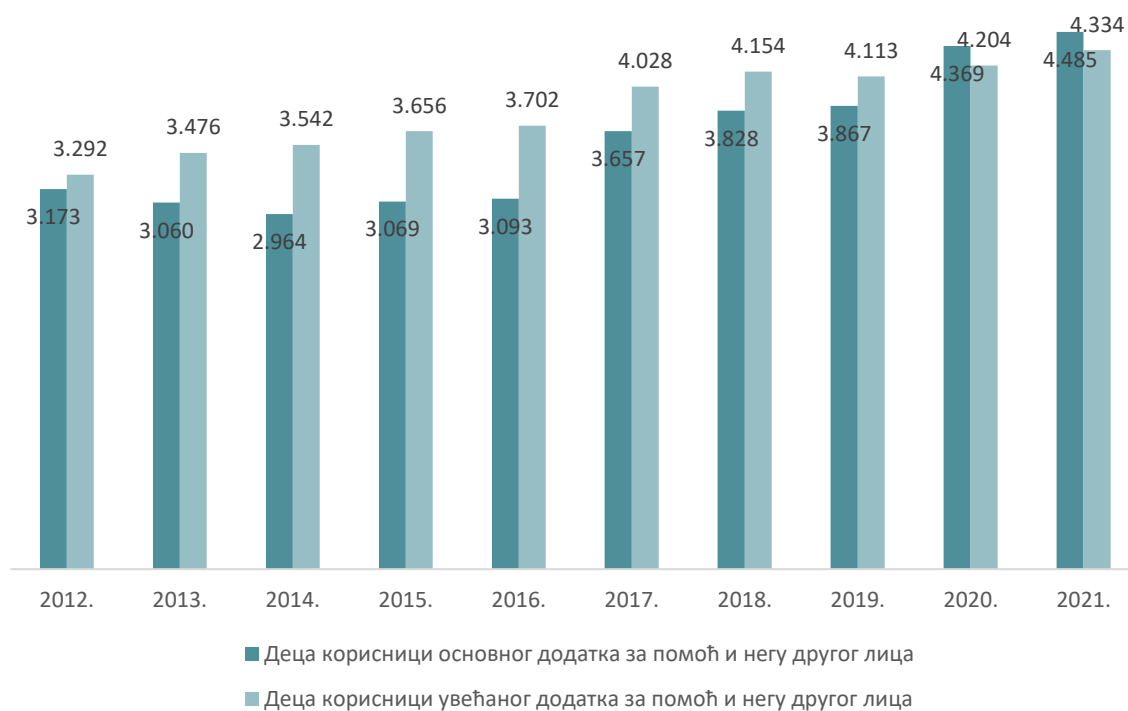
Извор: Извештаји ЦСР

Графикон 6.5 - Деца са сметњама у развоју на евиденцији ЦСР према врсти сметњи, 2013 - 2022. (%)

Извор: Извештаји ЦСР

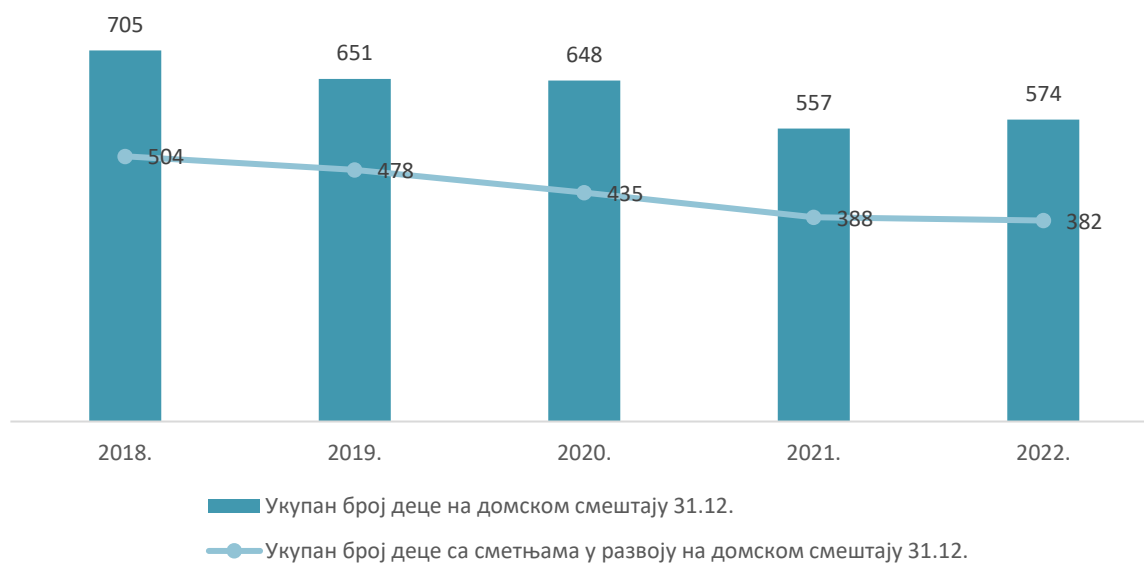
Графикон 6.6 - Деца корисници основног и увећаног додатка за помоћ и негу другог лица, 2012 – 2021.

Извор: МРЗБСП

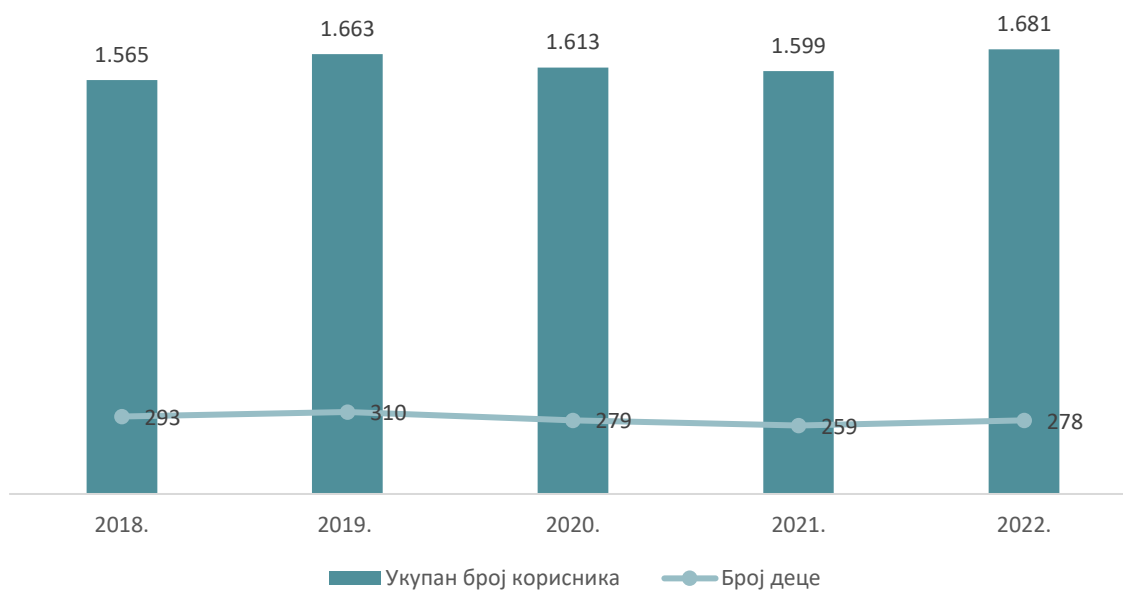

Графикон 6.7 - Деца са сметњама у развоју на домском смештају у односу на укупан број деце на домском смештају, 2018 – 2022.

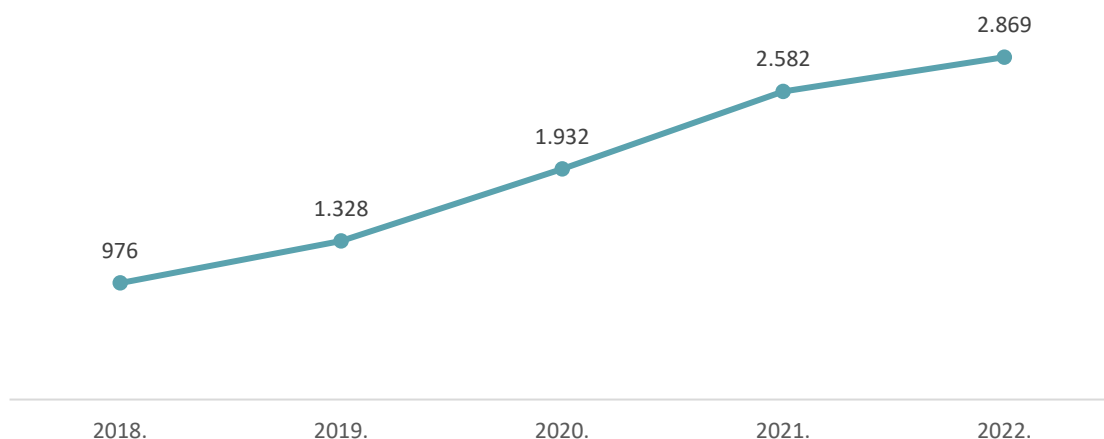
Извор: МРЗБСП, Извештаји установа за смештај деце и младих

Графикон 6.8 – Деца са сметњама у развоју у односу на укупан број корисника услуге дневни боравак за особе са инвалидитетом, 2018- 2022.

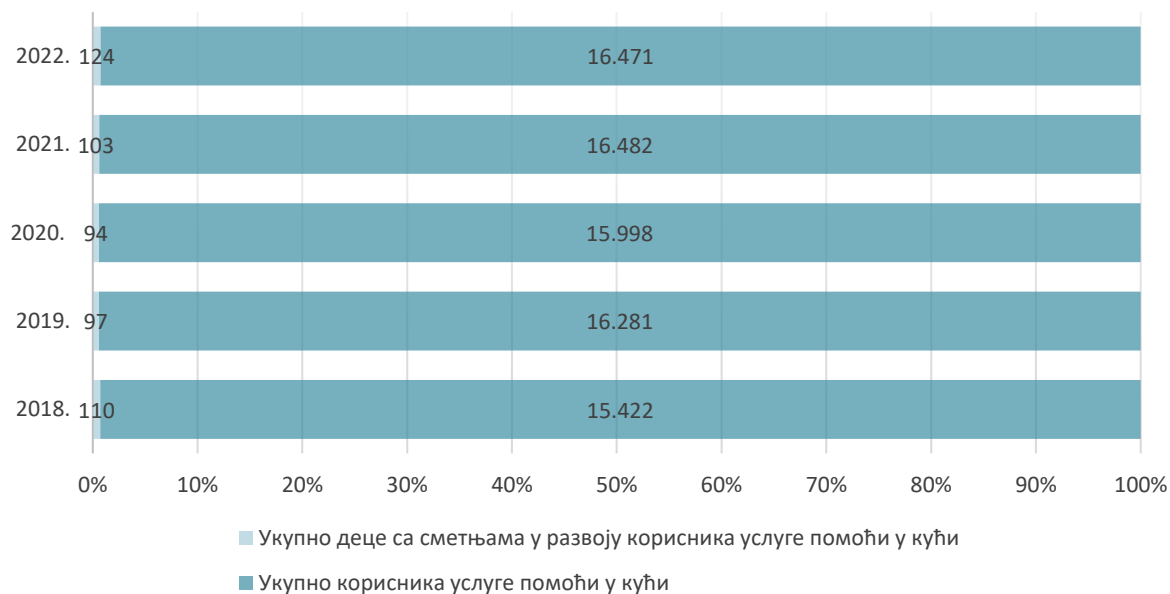
Извор: Извештаји ЛПЛУ

Графикон 6.9 – Деца са сметњама у развоју корисици услуге лични пратилац детета, 2018 – 2022.

Извор: Извештаји ЛПЛУ

Графикон 6.10 - Деца са сметњама у развоју у односу на укупан број корисника услуге помоћ у кући, 2018 – 2022.

Извор: Извештаји ЛПЛУ

МАТЕРИЈАЛНО УГРОЖЕНА ДЕЦА

Корисник права или услуга социјалне заштите је појединац, односно породица која се суочава с препрекама у задовољавању потреба, услед чега не може да достигне или одржи квалитет живота или нема довољно средстава за подмирење основних животних потреба, а не може да их оствари својим радом, приходом од имовине или из других извора.

Новчана социјална помоћ (НСП) - Право на новчану социјалну помоћ припада појединцу, односно породици, који својим радом, приходима од имовине или из других извора остварује приход мањи од износа новчане социјалне помоћи утврђеног законом⁷¹. Право на новчану социјалну помоћ може остварити појединац, односно породица:

1) ако нема других непокретности, осим стамбеног простора који одговара потребама појединца, односно породице и земљишта у површини до 0,5 хектара;

2) ако појединац, односно члан породице није продао или поклонио непокретну имовину или се одрекао права на наслеђивање непокретне имовине или ако је протекао период у којем би, од тржишне вредности непокретне имовине коју је продао, поклонио или се одрекао права на наслеђивање, могао обезбеђивати помоћ у смислу овог закона;

3) ако појединац, односно члан породице не поседује покретну имовину чијим коришћењем или отуђењем, без угрожавања основних животних потреба, може да обезбеди средства у висини шестоструког износа новчане социјалне помоћи која би му била утврђена по овом закону у моменту подношења захтева за новчану социјалну помоћ;

4) ако појединац, односно члан породице није закључио уговор о доживотном издржавању (чл. 82, Закон о социјалној заштити).

Појединац који није способан за рад, односно породица чији сви чланови нису способни за рад и једнородитељска породица имају право на увећану новчану социјалну помоћ⁷² под условима предвиђеним овим законом.

Дечији додатак остварује један од родитеља који непосредно брине о детету, који је држављанин Републике Србије и има пребивалиште у Републици Србији или страни држављанин који има статус стално настањеног странца у Републици Србији за прво, друго, треће и четврто дете по реду рођења у породици, од дана поднетог захтева, под условима предвиђеним овим законом⁷³. Право на увећани дечији додатак, под условима предвиђеним овим законом, имају једнородитељске породице и старатељи и родитељи детета са сметњама у развоју и детета са инвалидитетом за које постоји мишљење Комисије, а које не користи услуге смештаја.

Накнада трошкова боравка у предшколској установи за децу кориснике новчане социјалне помоћи - Деца предшколског узраста корисника новчане социјалне помоћи имају право на накнаду трошкова боравка у предшколској установи која има решење министарства

⁷¹Закон о социјалној заштити – члан 81 ("Сл. гласник РС", бр. 24/2011)

⁷²Закон о социјалној заштити – члан 85 ("Сл. гласник РС", бр. 24/2011)

⁷³Закон о финансијској подршци породици са децом („Службени гласник РС“, бр.113 од 17.децембра 2017. и 50 од 29.јуна 2018.) – члан 26

надлежног за послове просвете о верификацији, у висини учешћа корисника у цени услуге која се прописује одлуком јединице локалне самоуправе.⁷⁴

Регресирање трошкова боравка у предшколској установи деце из материјално угрожених породица Деца предшколског узраста из материјално угрожених породица, као и деца без родитељског старања, деца са сметњама у развоју и деца са инвалидитетом која нису остварила право у складу са чл. 34, 35 и 36. Закона имају, у зависности од материјалног положаја породице, право на регресирање трошкова боравка у предшколској установи која има решење министарства надлежног за послове просвете о верификацији.⁷⁵

Једнократна помоћ је помоћ која се обезбеђује лицу које се изненада или тренутно нађе у стању социјалне потребе, као и лицу које се упућује на домски или породични смештај, а које нема средства да обезбеди одећу, обућу и трошкове превоза неопходне за реализацију смештаја⁷⁶

Преглед најважнијих запажања:

- На евиденцији ЦСР, односно у систему социјалне заштите је континуирано највећи удео деце која припадају корисничкој групи социо–материјално угрожена деца⁷⁷ који у 2022. години износи 50,3%.
- У 2022. години стопа социо-материјално угрожене деце⁷⁸ износи 70,0 и најнижа је у посматраном десетогодишњем периоду (Графикон 7.1).
- Високо учешће социо-материјално угрожене деце на евиденцији ЦСР је у складу са налазима истраживања о сиромаштву EU-SILC: стопа ризика деце од сиромаштва износила је 20,8 (Табела 7.1) у 2021. години⁷⁹. Стопа материјалне депривације⁸⁰ деце у Србији износи 23,0%, што је значајно изнад ЕУ-27 просека који износи 13,3%⁸¹.

⁷⁴Закон о финансијској подршци породици са децом („Службени гласник РС“, бр. 113 од 17. децембра 2017. и 50 од 29. јуна 2018.) – члан 36

⁷⁵Закон о финансијској подршци породици са децом („Службени гласник РС“, бр. 113 од 17. децембра 2017. и 50 од 29. јуна 2018.) – члан 37. став 1. и 2.

⁷⁶Закон о социјалној заштити („Службени гласник РС“, бр. 113 од 17. децембра 2017. и 50 од 29. јуна 2018.), члан 110

⁷⁷ Корисничка група социо-материјално угрожена деца на евиденцији ЦСР обухвата децу и породице са децом кориснике материјалних давања (НСП, ЈНП и други видови материјалне подршке).

⁷⁸ Стопа се рачуна на 1.000 деце у општој популацији РС у 2022. години и обухвата децу из породица корисника новчане социјалне помоћи, једнократне новчане помоћи, дечијег додатка и других једнократних финансијских давања која су на располагању ЦСР.

⁷⁹ Стопа ризика од сиромаштва представља проценат лица чији је расположиви еквивалентни приход нижи од прага ризика од сиромаштва, који је у 2021. износио 24.064 динара просечно месечно за једночлано домаћинство. Ова стопа не показује колико лица је стварно сиромашно, већ колико њих има приход нижи од прага ризика од сиромаштва. Праг ризика од сиромаштва за домаћинство с двоје одраслих и једним дететом млађим од 14 година износио је 43.315 динара, док је за четворчлано домаћинство с двоје одраслих и двоје деце млађе од 14 година износио 50.533 динара.

⁸⁰ Стопа материјалне ускраћености је показатељ финансијске немогућности домаћинства да приушти најмање три ставке (од девет) материјалне ускраћености.

⁸¹ <https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tessi082/default/table?lang=en>

- У 2021. години од укупно 85.330 породица које су користиле новчану социјалну помоћ, 35.906 чине породице са децом (Графикон 7.2). Удео породица са децом у укупном броју породица корисника НСП у 2021. години је 42,1% што је испод десетогодишњег просека који износи 45,2%.
- У 2021. години од укупно 85.330 породица које су користиле новчану социјалну помоћ, 35.906 чине породице са децом (Графикон 7.2). Удео породица са децом у укупном броју породица корисника НСП у 2021. години је 42,1% што је испод десетогодишњег просека који износи 45,2%.
- У 2021. години⁸² било је 73.208 деце корисника НСП што је за 15,5% мање него у 2012. години.
- Стопа деце корисника НСП која у 2021. години износи 61,3 је испод десетогодишњег просека који износи 72,0 и представља смањење од 10,2% у односу на 2012. годину (Графикон 7.3). Тренд смањења стопе деце корисника НСП указује да систем социјалне заштите има мањи обухват ове рањиве категорије деце механизмима материјалне подршке, јер није у складу и не прати кретања у популацији деце – број деце из породица корисника НСП се смањује, уз истовремено и даље високу стопу деце у ризику од сиромаштва, односно материјалне депривације.
- Број једнородитељских породица које су у 2021. години⁸³ оствариле право на НСП се такође смањује: 13.342 једнородитељских породица остварило је право на новчану социјалну помоћ што је за 13,% мање него у 2012. години. У укупном броју породица са децом које примају НСП, удео једнородитељских породица у 2021. години износи 15,6%.
- Упркос циљу Владе да подржи породице са децом, многа деца из сиромашних породица не примају социјалну помоћ⁸⁴, без обзира да ли је реч о програмима са приходним цензусом⁸⁵ или категоријским универзалним накнадама⁸⁶. Скоро половина деце живи у домаћинствима која примају бар један програм социјалне помоћи,

---

⁸² У тренутку израде извештаја РЗСЗ није располагао подацима о броју деце корисника НСП за 2022. годину

⁸³ Не располагамо подацима о броју једнородитељских породица корисника НСП у 2022. години

⁸⁴ World Banka Group, UNICEF Serbia: Преглед јавних расхода за социјалну помоћ у Србији, 2022., <https://www.unicef.org/serbia/media/23181/file/Pregled%20javnih%20rashoda%20za%20socijalnu%20pomoc%20u%20Srbiji.pdf>

⁸⁵ Новчана социјална помоћ и дечији додаток.

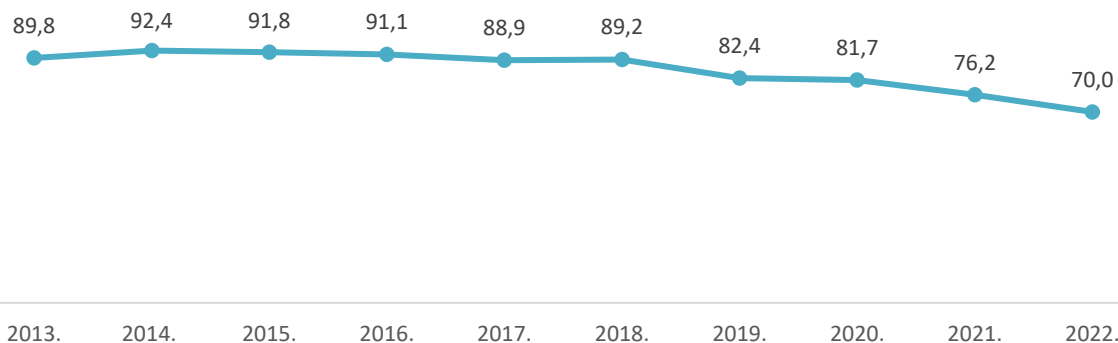
⁸⁶ Накнаде зараде током породилског одсуства, одсуство са рада ради неге детета, одсуства са рада ради посебне неге детета, родитељски додаток.

међутим ова већа стопа покривености⁸⁷ није довољна да обухвати сву сиромашну децу: преко 50% сиромашне деце живи у домаћинствима која не примају трансфере.

- У 2022. години право на дечији додаток остварило је 207.488 деце из 106.786 породица што је за 45,9% мање деце и за 47,8% мање породица у периоду од десет година (Графикон 7.4).

- У 2022. години забележен је наставак неповољног тренда смањења стопе деце корисника дечијег додатка који је значајно испод десетогодишњег просека (131,5 у односу на просек 250,1) и представља смањење од 37,7% у односу на 2013. годину (Графикон 7.5).

Графикон 7.1 – Стопа деце чије су породице корисници материјалних давања из система социјалне заштите, 2013 – 2022. (на 1.000 деце у популацији РС)

Извор: Извор: РЗС - Процене становништва, Извештаји ЦСР

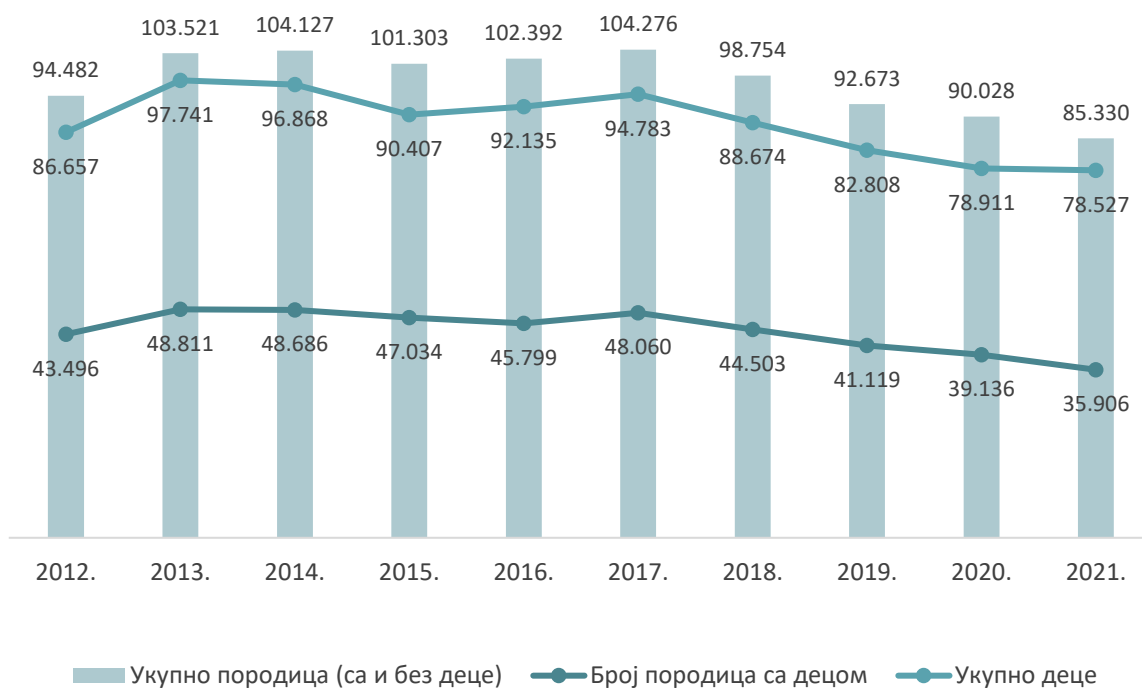
Табела 7.1 – Стопа ризика од сиромаштва по полу и старости, 2021.

	Укупно	Мушко	Женско
Стопа ризика од сиромаштва	21,2	20,4	21,9
Старосне групе			
0 – 17	20,8	20,1	21,5
18 – 64	20,7	20,6	20,8
18 – 24	27,7	26,4	29,0
25 – 54	19,1	19,1	19,2
55 – 64	21,8	22,3	21,4
65+	22,7	20,2	24,7

Извор: РЗС, Саопштење број 287 - год. LXXII, 14.10.2022.

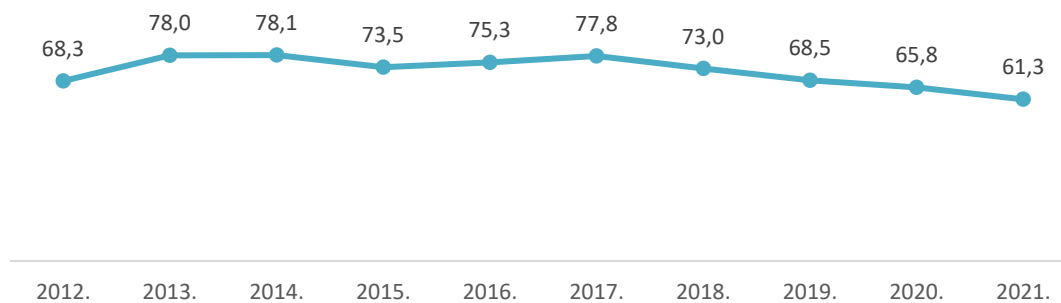
⁸⁷ Обухват деце знатно је већи од обухвата одраслих и старијих.

Графикон 7.2 - Број деце у породицама корисника НСП, 2012 – 2021.

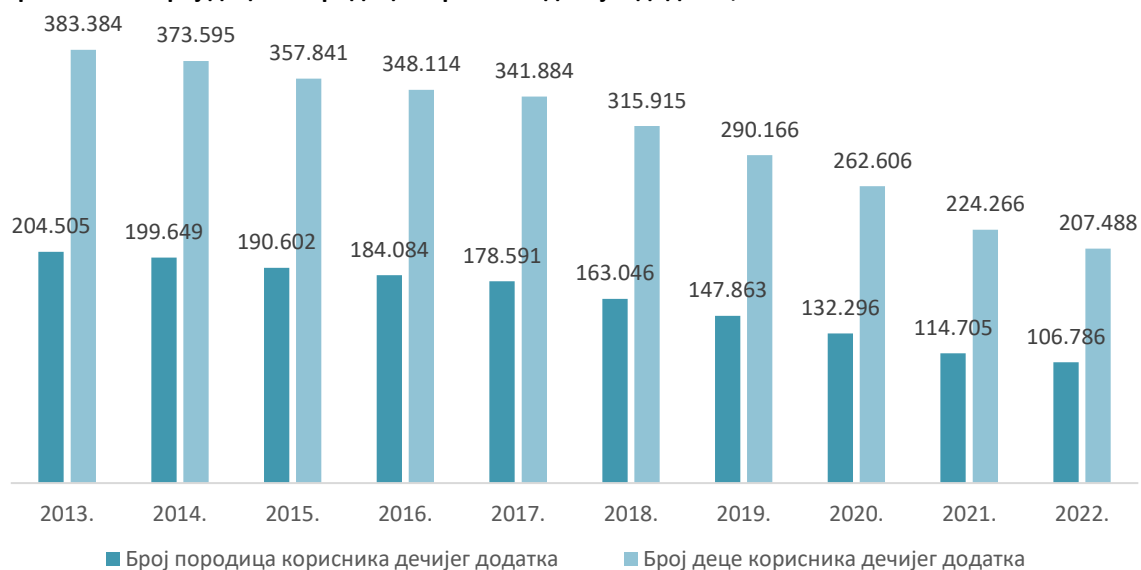
Извор: МРЗБСП

Графикон 7.3 – Стопа деце корисника НСП у систему социјалне заштите, 2012 – 2021. (на 1.000 деце у популацији РС)

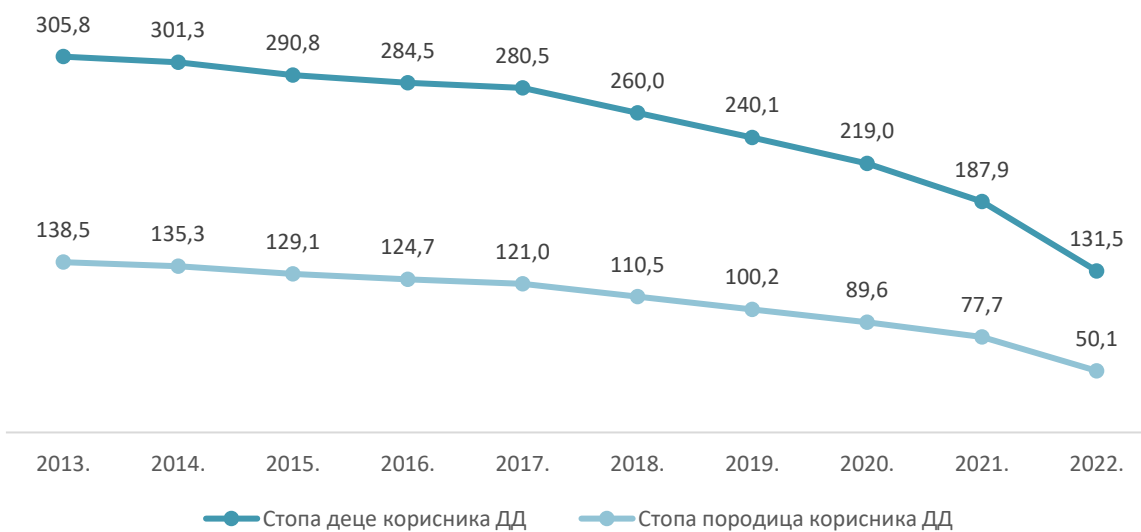
Извор: РЗС – Процене становништва, МРЗБСП

Графикон 7.4 – Број деце и породица корисника дечијег додатка, 2013 – 2022.

Извор: МРЗБСП

Графикон 7.5 – Стопа деце корисника ДД и стопа породица корисника ДД у систему социјалне заштите, 2013 – 2022. (на 1.000 деце/породица у популацији РС)

Извор: РЗС – Процене становништва, Попис 2011., МРЗБСП

ИЗДАЦИ ЗА ДЕЧИЈУ ЗАШТИТУ ИЗ БУЏЕТА РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ⁸⁸

Скупом издатака за дечију заштиту из буџета Републике Србије обухваћени су износи за новчана давања и ангажована средства за пружање услуге смештаја⁸⁹.

У групу издатака кроз новчана давања сврставају се:

1. Новчана социјална помоћ намењена породицама са децом
2. Дечији додаток
3. Додатак за помоћ и негу другог лица
4. Родитељски додаток
5. Накнада зараде за време породилског одсуства, одсуства са рада ради неге детета и одсуства са рада ради посебне неге детета
6. Накнада трошкова боравка у предшколској установи (за децу без родитељског старања, децу са сметњама у развоју и децу са инвалидитетом)
7. Регресирање трошкова боравка у предшколској установи деце из материјално угрожених породица, деце без родитељског старања и деце са сметњама у развоју и инвалидитетом.

У групу ангажованих средстава за пружање услуга смештаја сврставају се:

1. Издаци за смештај деце у установе социјалне заштите
2. Издаци за породични смештај деце

Накнада зараде не представља меру социјалне политике, већ служи усклађивању рада и родитељства. У постојећим околностима ова мера има и популациони карактер, јер омогућава родитељима да достигну жељени број деце у породици. Мајка или отац детета, уколико испуњавају законом прописане услове, могу остварити пун износ накнаде зараде (уговорену зараду увећану за минули рад) у трајању од 365 дана од рођења првог и другог детета, односно две године за рођење трећег и сваког наредног детета. Када је реч о **накнади која се односи на одсуство са рада ради посебне неге детета**, а која се може остварити уколико дете има сметње у психо-физичком развоју важно је напоменути да се пун износ накнаде зараде, под законом прописаним условима, исплаћује до навршених пет година живота детета.

Родитељски додаток такође није мера социјалне, већ популационе политике. Остварује га мајка за рођење првих четворо деце (у посебним околностима отац детета). Као инструмент популационе политике треба да допринесе достизању жељеног броја деце у породици и побољшању наталитета у Републици Србији.

---

⁸⁸ У тренутку израде извештаја РЗСЗ није располагао са свим неопходним подацима за израчунавање индикатора па се приказани индикатори, односно подаци односе на 2021. годину.

⁸⁹ Поред ових издатака Република Србија из буџета издваја и средства за услуге социјалне заштите на локалном нивоу на основу Уредбе о наменским трансферима којима се у складу са Законом о социјалној заштити и прописима о финансирању локалне самоуправе финансирају и услуге намењене деци.

Преглед најважнијих запажања:

- Укупни издаци за дечију заштиту из буџета РС у 2021. години износили су 78,12 милијарди динара (Табела 8.1).
- У укупним издацима за дечију заштиту из буџета РС у 2021. години, као и у претходним годинама, новчана давања су учествовала са уделом од 93,4% (Графикон 8.1).
- У новчаним давањима у 2021. години са 54,7% доминирају издаци за накнаду зарада за време породилског одсуства и одсуства са рада ради неге детета, затим издаци за родитељски додатак са 19,9% (Графикон 8.2). У односу на 2020. годину издаци за новчану социјалну помоћ породицама са децом су смањени за 26,4%.
- У издацима за смештај деце у оквиру система социјалне заштите у 2021. години удео издатака за породични смештај износи 64,9%, а удео издатака за домски смештај 35,1%⁹⁰ (Графикон 8.3).

Табела 8.1 - Врста и износи издатака за дечију заштиту из буџета РС у 2021. (у РСД)

Врста издатака	Износ у 2021. (у РСД)
Новчана социјална помоћ	5.580.659.338,09
Дечији додатак	10.274.795.762,04
Додатак за негу и помоћ другог лица (основни и увећани)	1.719.709.960,40
Родитељски додатак	14.591.215.473,53
Посебна новчана надокнада	108.183.658,30
Накнада зараде за време породилског одсуства, одсуства са рада ради неге детета и одсуства са рада ради посебне неге детета	40.644.629.697,06
Накнада трошкова боравка у предшколској установи (деца из материјално угрожених породица, деца без родитељског старања и деца са сметњама у развоју и инвалидитетом)	64.367.405,48
Укупно за новчана давања	72.983.561.294,90
Смештај у установу социјалне заштите	1.802.113.242,68
Породични смештај	3.336.240.826,54
Укупно за смештај	5.138.354.069,22
УКУПНИ ИЗДАЦИ	78.121.915.364,12

Извор: МРЗБСП

⁹⁰ При чему удео деце на домском смештају износи 10%.

Графикон 8.1 - Структура издатака за дечију заштиту из буџета РС према групама издатака, 2021. (%)

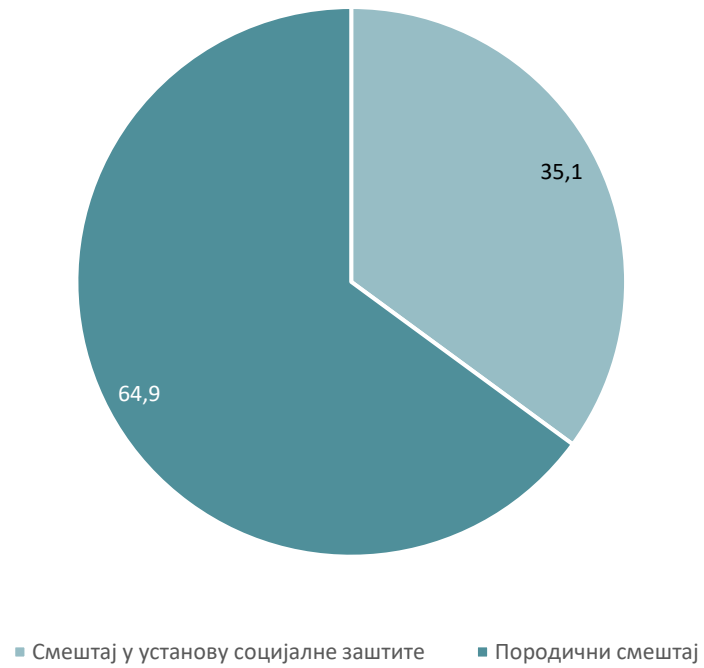
Извор: МРЗБСП

Графикон 8.2 - Структура новчаних давања за дечију заштиту из буџета РС у 2021. (%)

Извор: МРЗБСП

Графикон 8.3 - Структура издатака из буџета РС за смештај деце према врсти смештаја у 2021. (%)

Извор: МРЗБСП